Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Puolustusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 250) tilinpäätös 2021

Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat

Bokslut för försvarsministeriets bokföringsenhet 2021 (KPY 250)

Verksamhetsberättelse och bokslutskalkyler

www.defmin.fi

Puolustusministeriön julkaisuja
1
2022

Puolustusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:1

Puolustusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 250) tilinpäätös 2021

Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat

Puolustusministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu
Distribution av publikationer

Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti
Beställningar av publikationer

Valtioneuvoston verkkokirjakauppa

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution

Institutional Repository for the Government of Finland Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale

Online bookstore of the Finnish Government

vnjulkaisumyynti.fi

Puolustusministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-951-663-415-2
ISSN pdf: 2489-3951

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Kuvailulehti
25.2.2022

Puolustusministeriön kirjanpitoyksikön (KPY 250) tilinpäätös 2021 Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat

Puolustusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:1

Julkaisija	Puolustusministeriö		
Yhteisötekijä	Puolustusministeriö		
Kieli	suomi	**Sivumäärä**	81

Tiivistelmä

Puolustusministeriön kirjanpitoyksikön vuoden 2021 tilinpäätös koostuu toimintakertomuksesta, talousarvion toteutumista kuvaavista toteutumalaskelmista, tuottoja ja kuluja kuvaavasta tuotto- ja kululaskelmasta, tilinpäätöspäivän taloudellista asemaa kuvaavasta taseesta ja liitteenä ilmoitettavista tiedoista.

Tilinpäätökseen sisältyvä toimintakertomus sisältää johdon katsauksen toimintaan sekä raportoinnin ministeriön toiminnan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, kuvauksen toiminnallisesta tehokkuudesta, tuotoksista ja laadunhallinnasta sekä henkisten voimavarojen hallinnasta. Toimintakertomus sisältää myös sisäisen valvonnan arviointilausuman, kokonaisarviointien tulokset ja yhteenvedot väärinkäytöksistä.

Asiasanat	tilinpäätös, talous, toimintakertomukset, tilinpäätösanalyysi		
ISBN PDF	978-951-663-415-2	**ISSN PDF**	2489-3951
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-415-2		

Presentationsblad
25.2.2022

Bokslut för försvarsministeriets bokföringsenhet 2021 (KPY 250) Verksamhetsberättelse och bokslutskalkyler

Försvarsministeriet publikation, Betänkanden och utlåtanden 2022:1

Utgivare	Försvarsministeriet		
Utarbetad av	Försvarsministeriet		
Språk	finska	**Sidantal**	81

Referat

Bokslutet för 2021 för försvarsministeriets bokföringsenhet består av en verksamhetsberättelse, utfallskalkyler som redogör för utfallet av budgeten, en intäkts- och kostnadskalkyl som redogör för intäkterna och kostnaderna, en balansräkning som redogör för den ekonomiska ställningen på bokslutsdagen och uppgifter som lämnas i bilagor.

Den verksamhetsberättelse som ingår i bokslutet innehåller ledningens verksamhetsrapport, en rapport över de samhälleliga verkningarna av ministeriets verksamhet, en beskrivning av den funktionella effektiviteten, avkastningen och kvalitetsledningen samt om hanteringen av mänskliga resurser. Verksamhetsberättelsen innehåller också ett utlåtande om bedömningen av den interna kontrollen, resultaten av helhetsbedömningarna och sammanfattningar av oegentligheter.

Nyckelord	bokslut, ekonomi, verksamhetsberättelse, bokslutsanalys		
ISBN PDF	978-951-663-415-2	**ISSN PDF**	2489-3951
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-415-2		

Description sheet
25 February 2022

The 2021 final accounts of the Ministry of Defence's accounting unit (KPY 250)

Annual report and financial statements

Ministry of the Defence publication, Memorandums and statements 2022:1

Publisher	Ministry of Defence		
Group author	Ministry of Defence		
Language	Finnish	**Pages**	81

Abstract

The final accounts of 2021 of the Ministry of Defence consist of an annual report, indicators illustrating performance relative to the budget, an income statement illustrating income and expenses, a balance sheet showing the Ministry's financial situation at the end of the financial year, and notes.

The annual report included in the final accounts includes a management review of the activities and social impact of the Ministry's activities, description of operational efficiency, outputs and quality management, and mental resource management. The annual report also includes an internal control assessment report, results of overall evaluations and summaries of misconduct.

Keywords	final accounts, finance, annual reports, final accounts analysis		
ISBN PDF	978-951-663-415-2	**ISSN PDF**	2489-3951
URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-415-2		

Sisältö

1 Toimintakertomus 9
1.1 Johdon katsaus 9
1.2 Vaikuttavuus 10
1.2.1 Toiminnan vaikuttavuus 10
1.2.2 Siirto- ja sijoitusmenojen vaikuttavuus 18
1.3 Toiminnan tehokkuus 21
1.3.1 Toiminnan tuottavuus 21
1.3.2 Toiminnan taloudellisuus 23
1.3.3 Maksullisen toiminnan tulos ja kannattavuus 29
1.3.4 Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuus 30
1.4 Tuotokset ja laadunhallinta 30
1.4.1 Suoritteiden määrät ja aikaansaadut julkishyödykkeet 30
1.4.2 Palvelukyky sekä suoritteiden ja julkishyödykkeiden laatu 40
1.5 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen 42
1.5.1 Henkilöstön kehittäminen 44
1.5.2 Henkilöstön määrä ja rakenne sekä henkilöstökulut 44
1.5.3 Työhyvinvointi 47
1.5.4 Tasa-arvo 48
1.5.5 Kulttuuri- ja liikuntatoimen tuki 50
1.5.6 Osaamisen kehittäminen 50
1.6 Tilinpäätösanalyysi 51
1.6.1 Rahoituksen rakenne 51
1.6.2 Talousarvion toteutuminen 53
1.6.3 Tuotto- ja kululaskelma 54
1.6.4 Tase 57
1.7 Sisäisen valvonnan arviointi- ja vahvistuslausuma 58
1.8 Arviointien tulokset 65
1.9 Yhteenveto havaituista väärinkäytöksistä 66
1.9.1 Virheitä ja väärinkäytöksiä koskevat yhteenvetotiedot 67
1.9.2 Takaisinperintää koskevat yhteenvetotiedot 67

2 Talousarvion toteutumalaskelma 68

3 Tuotto- kululaskelma 70

4 Tase 71

5 Liitetiedot 73

Liite 1 Selvitys tilinpäätöksen laatimisperusteista ja vertailtavuudesta 73

Liite 2 Nettoutetut tulot ja menot 75

Liite 3 Arviomäärärahojen ylitykset 76

Liite 4 Peruutetut siirretyt määrärahat 76

Liite 5 Henkilöstökulujen erittely 76

Liite 6 Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet ja niiden muutokset 77

Liite 7 Kansallis- ja käyttöomaisuuden sekä muiden pitkävaikutteisten menojen poistot 77

Liite 8 Rahoitustuotot ja -kulut 77

Liite 9 Talousarviotaloudesta annetut lainat 77

Liite 10 Arvopaperit ja oman pääoman ehtoiset sijoitukset 78

Liite 11 Taseen rahoituserät ja velat 79

Liite 12 Valtiontakaukset ja -takuut sekä muut monivuotiset vastuut 79

Liite 13 Taseeseen sisältyvät rahastoidut varat 79

Liite 14 Taseeseen sisältymättömät rahastoidut varat 79

Liite 15 Velan muutokset 79

Liite 16 Velan maturiteettijakauma ja duraatio 79

Liite 17 Oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi tarvittavat muut täydentävät tiedot 80

6 Allekirjoitus 81

LYHENNELISTAUS

Tässä tilinpäätöksessä on käytössä seuraavat lyhenteet:

Euroopan puolustusteollinen kehittämisohjelma EDIDP

Euroopan puolustusvirasto EDA

Euroopan talousalue ETA

Euroopan unioni EU

Eurooppalainen intervaatioaloite European Intervention Initiative EI2

Foreign Military Sales FMS

Hallituksen esitys HE

Henkilötyövuosi HTV

Joint Expeditionary Force JEF

Kehysvaltioryhmä Framework Nation Concept FNC

Liikenne- ja viestintäministeriö LVM

Lisätalousarvio LTA

Maanpuolustuskoulutusyhdistys MPK

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS

Pohjois-Atlantin puolustusliitto Nato

Pohjoismainen puolustusyhteistyö Nordefco

Puolustusministeriö PLM

Puolustusvoimat PV

Talousarvio TA

Turvallisuuskomitea TK

Turvallisuuskomitean sihteeristö TKSIHT

Työehtosopimus TES

Valtioneuvoston asetus VNA

Valtioneuvoston hallintoyksikkö VNHY

Valtioneuvoston julkaisuarkisto VALTO

Valtiontalouden tarkastusvirasto VTV

Virkaehtosopimus VES

1 Toimintakertomus

1.1 Johdon katsaus

Keväällä 2020 alkanut covid-19-pandemia on vaikuttanut edelleen koko yhteiskuntaan. Puolustusministeriö on sopeuttanut toimintansa onnistuneesti koronaviruspandemian erilaisiin vaiheisiin ja sen aiheuttamiin rajoituksiin muun muassa laajalla etätyöllä. Toiminta on jatkunut keskeisiltä osiltaan ilman vakavia häiriöitä.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisia puolustuksen hankkeita on edistetty ja saatettu loppuun määrätietoisesti. Valtioneuvosto teki puolustusministeriön esittelystä merkittävän ja kauaskantoisen puolustusjärjestelmän kehittämistä koskevan päätöksen, kun se päätti Hornet-kaluston suorituskyvyn korvaavasta F-35A -monitoimihävittäjästä joulukuussa 2021.

Valtioneuvoston puolustusselonteko laadittiin ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ohjausta noudattaen ja julkaistiin syyskuussa 2021. Puolustusselonteon laaja poliittinen tuki heijastui eduskunnan puolustusselontekoa koskevaan yksimieliseen vastaukseen.

Yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä sekä kriisinhallintopolitiikan kehittämistä selvittävien parlamentaaristen komiteoiden mietinnöt valmistuivat kuluneena vuonna. Puolustusministeriö osallistui molempien komiteoiden töihin.

Afganistanin pelastus- ja evakuointioperaatio elokuussa 2021 oli poikkeuksellisen vaativa tehtävä, jonka turvaamiseksi tehtiin päätös Puolustusvoimien suojausjoukon lähettämisestä Kabuliin. Haastava tehtävä toteutettiin onnistuneesti puolustusministeriön, ulkoministeriön ja Puolustusvoimien yhteistyönä.

Puolustusyhteistyötä ja puolustusmateriaaliyhteistyötä edistettiin hallitusohjelman ja selontekojen linjausten mukaisesti. Nordefco-puheenjohtajuuskauden tärkeimmät tavoitteet saavutettiin. Suomi on toiminut proaktiivisesti eri foorumeilla ja onnistunut muun muassa ennakkovaikuttamisessa EU:n strategisen kompassin valmistelussa. Ministeriö on edistänyt kotimaisen teollisuuden osallistumismahdollisuuksia yhteishankkeisiin, mukaan lukien EU-ohjelmista rahoitettavat hankkeet.

Puolustuskiinteistöjen ensimmäinen toimintavuosi oli taloudellisesti ja toiminnallisesti onnistunut. Puolustusministeriön ja valtiovarainministeriön ohjausyhteistyö on ollut sujuvaa.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuosittaisen tutkimuksen mukaan parina edellisenä vuonna havaittu maanpuolustustahdon lasku on pysähtynyt ja kääntynyt hieman nousuun. Puolustusmäärärahojen nykytaso ja korottaminen saavat kansalaisilta tukea.

Puolustusministeriötä voidaan pitää hyvänä työpaikkana ja henkilöstön työtyytyväisyys on erinomaisella tasolla. Kokonaistyötyytyväisyyden taso on ministeriön historian paras ja samalla korkein valtioneuvostossa.

1.2 Vaikuttavuus

1.2.1 Toiminnan vaikuttavuus

Ministeriö raportoi toimintakertomuksessaan puolustusministeriön tulossopimuksessa vuodelle 2021 (VN/14186/2020-PLM-18) vahvistettujen yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden sekä toiminnallisten tulostavoitteiden toteutumisesta. Puolustusministeriön hallinnonalan yhteiskunnallisiksi vaikuttavuustavoitteiksi on asetettu Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka, ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky, turvallinen yhteiskunta ja kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tärkeimmät osatekijät ovat valtioneuvoston ohjesäännössä (262/2003) puolustusministeriön toimialaan kuuluvat tehtävät ja asetuksessa puolustusministeriöstä (375/2003) puolustusministeriölle säädetyt tehtävät sekä hallitusohjelman, valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen ja yhteiskunnan turvallisuusstrategian (VNpp/2.11.2017) linjausten ja niissä asetettujen tavoitteiden toteuttaminen.

Ministeriö on edistänyt yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista taulukossa yksi kuvatulla tavalla. Tavoitteiden saavuttamista on arvioitu itsearviointina (erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja tavoitteesta luovuttu/heikko).

Taulukko 1. Vaikuttavuusarviointi

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Strategisten suorituskykyhankkeiden kokonaisuuden hallinta	Hyvä	Strategisia hankkeita on edistetty siten, että suorituskyvyt saataisiin käyttöön aikataulussaan. Merivoimien aluskaluston korvaamista koskeva Laivue 2020 -hanke eteni kohti rakentamisvaihetta, mutta alusten suunnittelussa on merkittävä viive, joka voi viivästyttää alusten rakentamisen aloitusta noin vuodella. Ilmavoimien uusien monitoimihävittäjien hankintapäätös tehtiin lähes suunnitellussa aikataulussa pandemiatilanteesta huolimatta. Puolustusministeriö on tukenut Laivue 2020 -hankkeen riskien hallinnassa, pyrkinyt osaltaan minimoimaan haasteiden ja riskien seurannaisvaikutuksia sekä varmistanut omistajaohjauksen tukea hankkeelle. Puolustusministeriö johti ja koordinoi HX-hankkeen hankintapäätöksen valmistelun, vastasi teollisen yhteistyön päätösalueen valmistelusta ja arvioinnista, ja johti ja koordinoi hankintapäätöksen viestinnän. HX-hankkeen laadunvarmistus kohdistui ensisijaisesti tarjouspyynnön valmisteluun ja lopullisten tarjousten arviointiin. Riskienhallinnan tukeminen korostuu hankkeen edetessä, kun siirrytään sopimusvaiheesta suunnittelu- ja toimeenpanovaiheeseen.
Valtioneuvoston puolustusselonteon valmistelu	Erinomainen	Puolustusselonteko antaa tarvittavat perusteet Suomen puolustuskyvyn pitkäjänteiselle kehittämiselle siten, että se vastaa toimintaympäristön vaatimuksia. Puolustusselonteko laadittiin ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ohjausta noudattaen ja laajassa poikkihallinnollisessa yhteistyössä. Tiiviissä vuoropuhelussa seurantaryhmän kanssa varmistettiin laaja poliittinen tuki, joka heijastui eduskunnan puolustusselontekoa koskevaan yksimieliseen vastaukseen. Puolustusselonteon toimeenpanemiseksi on valmisteltu ohjauskirje, joka on tarkoitus antaa Puolustusvoimille vuoden 2022 alussa.
Puolustuskyvyn pitkän aikavälin kehittämisperusteiden valmistelu ja siihen liittyvä ohjaus, ml. uusi strategisen suunnittelun kierros	Hyvä	Puolustusselonteolla annettiin keskipitkän aikavälin ohjaus. Tarkasteluvuonna valmisteltiin seuraavan strategisen suunnittelun kierroksen (2022-2023) toteuttamissuunnitelma. Valmistuttuaan strateginen suunnitelma tulee antamaan puolustuskyvyn pitkän aikavälin kehittämisperusteita. Laajassa puolustushallinnon yhteistyössä valmistellussa suunnitelmassa otettiin huomioon edellisen kierroksen opit. Lisäksi käynnistettiin valmistelut kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön hyödyntämiseksi strategiatyön tukena.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Puolustuksen kriittisen osaamispohjan ylläpitoa ja kehittämistä tukevan kansallisen yhteistoiminnan vahvistaminen	Tyydyttävä	Kansallisia resursseja tavoitteen saavuttamiseksi ei ole myönnetty. Työ- ja elinkeinoministeriön kanssa on jatkettu toimia resurssien kohdentamiseksi kriittisen osaamisen ylläpitämiseksi. Puolustushallinnossa on käynnistetty toimia kriittisen osaamisen ennakoivasta kommunikaatiosta ja yhteistoiminnasta tiedeyhteisön ja teollisuuden kanssa.
Keskeisten materiaalipoliittisten ohjausasiakirjojen uudistaminen, huomioiden mm. tulevan puolustusselonteon sekä valtioneuvoston periaatepäätöksen (Suomen puolustuksen teollisen ja teknologisen perustan turvaaminen) linjaukset	Hyvä	Asiakirjojen uudistaminen on ollut osittain riippuvainen puolustusselonteon valmisteluaikataulusta. Asiakirjojen viimeistely siirtyy vuodelle 2022.
Puolustusteollisuuteen ja sen toimintakykyyn liittyvien COVID-19 epidemian vaikutusten minimointi eri toimenpitein	Hyvä	Puolustusministeriö on toimillaan ja ohjauksellaan osaltaan turvannut puolustusteollisuuden toimintakykyä kriittisillä teknologia-alueilla koranaviruspandemian aikana
Uusien EU:n instrumenttien ja aloitteiden hyödyntäminen kansallisten suorituskykyjen rakentamisessa kansainvälisten yhteistyöprojektien kautta	Hyvä	Puolustusministeriö on koordinoinut puolustusrahaston tutkimukseen liittyviä toimia ja kansallisten kantojen muodostamista sekä vaikuttanut komission työohjelmaan kansallisten intressien mukaisesti. Ministeriö on edistänyt kotimaisen teollisuuden osallistumismahdollisuuksia yhteishankkeisiin, mukaan lukien EU-ohjelmista rahoitettavat hankkeet. Puolustushallinnon tukemat yhteistyöprojektit Euroopan puolustusteollisessa kehittämisohjelmassa (EDIDP) menestyivät erityisen hyvin. Suomen johtaman FAMOUS projektin saaman rahoituksen lisäksi kuudelle muulle puolustushallinnon tukemalle projektille myönnettiin EU-rahoitusta vuonna 2021. Kotimaista teollisuutta on mukana myös neljässä muussa projektissa. Yhteensä komission rahoittamissa projekteissa on siis mukana 12 eri suomalaista toimijaa 11 teollisuuskonsortiossa. Lisäksi tehtiin päätökset pysyvän rakenteellisen yhteistyön neljännen projektiaallon projekteihin osallistumisesta. Projektien lukumäärä neljännessä aallossa oli kaikenkaikkiaan 14 projektia. Näistä Suomi liittyi jäsenenä yhteen ja tarkkailijana viiteen projektiin.
Kumppanuusstrategian päivittäminen	Hyvä	Strategian uudistaminen on ollut osittain riippuvainen puolustusselonteon valmisteluaikataulusta. Strategian viimeistely siirtyi vuodelle 2022.
Ministeriö tehostaa ohjausta ja valvontaa Puolustusvoimien kasvaneisiin siirtyviin eriin	Tyydyttävä	Puolustusministeriö on ohjauksessaan kiinnittänyt erityistä huomiota hankintojen rahoitus- ja maksuprofiileihin siten, että siirtyviä eriä syntyisi mahdollisimman vähän. Puolustushallinto on tehostanut toimenpiteitä, ml. budjetoinnin mekanismeja ja rahoituksen suunnittelua, siirtyvien erien minimoimiseksi.Toimenpiteillä ei ole saavutettu vielä riittävää vaikuttavuutta.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Tuulivoimarakentamisen ja sotilaallisen maanpuolustuksen yhteensovittaminen, puolustusvoimien lakisääteisen aluevalvontatehtävän toteuttaminen -tarkastelun käynnistäminen	Hyvä	Tutkimushanke on käynnissä ja etenee suunnitellusti. Hankkeen on tarkoitus valmistua vuoden 2022 lopussa.
Selvitys puolustusvaliokunnalle uuden sääntelyn toimivuudesta kansallisen turvallisuuden huomioimisessa alueiden käytössä ja kiinteistöomistuksissa vuoden 2021 loppuun mennessä	Hyvä	Selvitys on laadittu ja luovutettu puolustusvaliokunnalle annetussa aikataulussa.
Hallinnonalan tietohallinnon toimintaedellytyksien kehittäminen ja ohjausmallin tarkentaminen tiedonhallintalain vaatimusten mukaisiksi	Tyydyttävä	Tavoitteen toteuttaminen jatkuu vuonna 2022.
Hallinnonalan tietokonseptin saattaminen valmiiksi	Hyvä	Tietokonsepti on laadittu ja toimeenpanon suunnittelu aloitettu.
Puolustusvoimien teknistä turvallisuutta koskevan lainsäädännön kehittäminen turvallisen toimintaympäristön varmistamiseksi	Hyvä	Puolustusministeriö asetti lainsäädäntöhankkeet, joiden tehtävänä on selvittää sotilasajoneuvoja, vaarallisten aineiden kuljettamista Puolustusvoimissa ja sotilasräjähteitä koskevan lainsäädännön muutostarpeet ja valmistella tarvittavat säädökset.
Maanpuolustuskoulutusyhdistystä koskevan ohjausmallin jatkokehittäminen	Hyvä	Puolustusministeriö on tiivistänyt yhteistyötä ja ohjaustaan vuosittaisen tulostavoiteasiakirjan valmistelemiseksi, tarkentanut valtionavustuksen käytön perusteita, valmistellut asetusta MPK:n maksullisista suoritteista sekä saattanut loppuun vapaaehtoista maanpuolustusta koskevan laillisuusvalvontatarkastuksen (VN/4415/2018) kohdan kolme toimenpiteet koskien MPK:n puutteita valtionavustusvarojen käytössä.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) muutostarpeiden valmistelu	Hyvä	Puolustusministeriössä valmisteltiin hallituksen esitys, jolla sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin lisättiin säännökset pääesikunnan ja poliisin itsenäisestä oikeudesta määrätä esitutkinta käynnistettäväksi. Lakiin tehtiin lisäksi muita muutoksia, jotka koskivat muun muassa muilta esitutkintaviranomaisilta saatavaa virka-apua sekä poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteiden sääntelyä. Esityksen tavoitteena oli varmistaa sotilasrikosten esitutkintaa koskevan lainsäädännön ajantasaisuus ja rikosvastuun tehokas toteutuminen Puolustusvoimissa. Puolustusministeriö jatkoi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain uudistamista valmistelevan työryhmän toimikautta 31.1.2022 saakka. Työryhmän tehtäväksi täsmennettiin rikosten ennalta estämistä ja paljastamista koskevien säännösmuutostarpeiden selvittäminen ja tarvittavien säännösten valmistelu.
Osallistuminen Suomen kriisinhallinnan politiikan kehittämiseksi asetettavan parlamentaarisen komitean työskentelyyn	Hyvä	Komitean toimintaan osallistuttiin suunnitellusti. Komitean loppuraportti tukee kriisinhallinnan johdonmukaista tulevaisuutta sekä ottaa hyvällä tasolla kantaa jälkihoidon resurssien turvaamiseen.
EU:n monivuotisen rahoituskehyksen 2021-2027 jatkovalmistelu- ja toimeenpanotehtävät: hallinnonalan tarpeiden yhteensovittaminen valtioneuvoston kokonaisnäkemykseen	Hyvä	EU:n monivuotisesta rahoituskehyksestä saatava rahoitus on huomioitu Puolustusvoimien kehittämisohjelmassa ja Puolustusvoimat osallistuu esimerkiksi Euroopan puolustusteollisesta kehittämisohjelmasta (EDIDP) rahoitettaviin projekteihin. Puolustusministeriö seuraa aktiivisesti EU-rahoitusta ja Pääesikunta raportoi tästä puolustusministeriölle mm. vuosiraportoinnin sekä jäsenmaita koskevien EU-raportointien yhteydessä. Puolustusministeriö tuo puolustushallinnon näkemyksiä ja erityispiirteitä valtioneuvoston tietoon sekä raportoi hallinnonalan saamasta EU-rahoituksesta. Puolustusministeriö työskentelee myös muiden ministeriöiden kanssa rahoituskehyksen osalta, esimerkiksi yhteistyössä LVM:n kanssa koskien sotilaallista liikkuvuutta.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Monenkeskisen (EU, Nato, Nordefco, JEF, FNC ja EI2) ja kahdenvälisen (etenkin Ruotsi, Yhdysvallat ja Norja) puolustusyhteistyön kehittäminen ja hyödyntäminen (ml. nopean toiminnan joukot ja monikansalliset joukkokokonaisuudet)	Hyvä	Puolustusyhteistyötä on kehitetty hallitusohjelman ja selontekojen linjausten mukaisesti. Koronarajoitukset ja erityisesti kansainvälisten kokousten ja tapaamisten puuttuminen on yhä vaikeuttanut yhteistyötä, ja osa kokouksista sekä tapaamisista on edelleen korvattu virtuaalisin menetelmin. Suomi on toiminut proaktiivisesti eri foorumeilla ja onnistunut mm. EU:n strategisen kompassin valmistelua koskevassa ennakkovaikuttamisessa. Suomi on vaikuttanut aktiivisesti EI2:n kehittämiseen sekä perustanut ja johtanut aloitteen disinformaatiotyöryhmää. Suomi on vaikuttanut aktiivisesti JEF:n poliittisen toimintalinjan (Policy Direction) kehittämiseen.
Nordefco-puheenjohtajuuden 2021 läpivienti	Erinomainen	Suomi saavutti tavoitteensa puheenjohtajakauden prioriteettien osalta mm. huoltovarmuuden, Euroopan puolustusrahaston, siviili-sotilaallisen yhteistyön, sekä kriisin ja konfliktin ajan yhteistyön kehittämisen saralla. Lisäksi vakiinnutettiin Euroopan puolustusrahastoa koskeva uusi kokousformaatti sekä vientivalvontaa koskeva yhteistyöryhmä. Kaikki puheejohtajajakauden kokoukset saatiin järjestettyä joko kasvotusten tai virtuaalisesti vaikeasta pandemiatilanteesta huolimatta. Kummatkin Nordefco-ministerikokoukset kyettiin järjestämään fyysisinä. Suomen prioriteettejä huoltovarmuuden ja Euroopan puolustusrahaston osalta jatketaan Norjan puheenjohtajuuskaudella.
Suorituskykyjen kehittämistä, yhteistoimintakykyä ja huoltovarmuutta tukeva monenvälinen materiaalialan yhteistoiminta EU:n (ml EDA), Nato:n ja Nordefcon puitteissa	Hyvä	Nordefcon pohjoismaisen puolustusmateriaalialan yhteistyösopimuksen huoltovarmuusliitteen toimeenpano on edennyt suunnitelman mukaisesti. Vaikka EU-aloitteita ja yhteistyötä on hyödynnetty kansallisten suorituskykyjen kehittämisessä, tulee hallinnonalan kokonaisvaltaisempaa tavoitteen asettelua ja siihen pohjautuvaa aloitteellisuutta kehittää.
Kahdenvälisen puolustusmateriaaliyhteistyön tiivistäminen ja yhteistyöaloitteiden konkretisoiminen käytännön toiminnaksi, erityisesti Yhdysvaltojen, Ruotsin ja Norjan kanssa	Hyvä	Koronaviruspandemiasta huolimatta on kyetty kehittämään kahdenvälistä yhteistyötä keskeisten kumppanimaiden kanssa ja suorituskykyihin liittyvää kahdenvälistä tiedonvaihtoa eri maiden puolustusvoimien välillä. Kahdenväliset neuvottelut on toteutettu pääosin virtuaalisin menentelmin. Suomi ja Ruotsi tiivistivät kahdenvälistä puolustusmateriaaliyhteistyötä sopimalla yhteishankintajärjestelyistä ampumatarvikkeiden ja taistelijan käsiasejärjestelmien hankkimiseksi.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Kotimaisen puolustusteollisuuden vienninedistäminen	Hyvä	Puolustusministeriö on osallistunut eri maiden kanssa toteutettuihin teollisuusseminaareihin pääosin suunnitelman mukaisesti. Lisäksi puolustusministeriö on tukenut suomalaisen puolustusteollisuuden markkinoillepääsyä uusien yhteistyöjärjestelyiden ja tutkimus- ja kehityshankkeiden avulla. Koronaviruspandemiasta johtuen vienninedistämismatkoja ei ole kyetty toteuttamaan suunnitellusti vuoden 2021 aikana pl. yksi vienninedistämismatka.
Kansanvälisen avun antamista ja vastaanottamista koskevien edellytysten varmistaminen (mm. kansainvälisen avun menettelyt, sotilaallinen liikkuvuus ja isäntämaatuki)	Hyvä	Ministeriö on vastannut poikkihallinnollisen sotilaallisen liikkuvuuden koordinaatioryhmän työstä ja jatkanut isäntämaatuen valmiuksien kehittämistä. Kansallisella tasolla on edetty hyvin usealla työlinjalla ja ministeriö on osallistunut sotilaallisen liikkuvuuden kansainväliseen yhteistyöhön. Pohjoisen ryhmän puheenjohtajuuden myötä Suomi oli aktiivinen sotilaallisen liikkuvuuden työryhmässä edistäen ministeri- ja puolustuspoliittisten päälliköiden kokouksissa asetettuja sotilaallisen liikkuvuuden tavoitteita. Isäntämaatuen kansallisen toimintamallin ja Naton kanssa tehtävän isäntämaatuen teknisen järjestelyasiakirjan viimeistelyä on jatkettu. Suomen ja Ruotsin kesken tehtävän isäntämaatuen yhteisymmärrysasiakirjan tekemistä on jatkettu.
Puolustusvoimien henkilöstörakenteen kehittämisen ohjaaminen ja riittävien henkilöstöresurssien turvaaminen Puolustusvoimille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi	Hyvä	Toteutettu tarvittavat virkajärjestelyt. Seurattu hallituskaudelle saatavien lisähenkilötyövuosien (100 htv) kohdentumista sekä elvytyspaketin toteutumista. Elvytyspaketin määrärahoista käytettiin sopimussotilaiden palkkaamiseen 95% (104 htv) ja siviilihenkilöstön palkkaamiseen 96% (78 htv).
Asevelvollisten taloudellisten etuuksien ja sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön palvelussuhteen ehtojen kehittäminen	Erinomainen	Varusmiespalvelustaan suorittavien päivärahoja tarkistettiin elinkustannusindeksin mukaisesti. Jatkettiin ruokarahan maksamista varusmiespalvelustaan suorittaville ajalta, jolloin heille ei voitu järjestää ruokahuoltoa. Toteutettiin sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön palkkaohjelman 2021-2023 mukaiset palkkatarkistukset.
Osaamisen kehittäminen ja johtaminen: eOppivan käytön edistäminen henkilöstön osaamisen kehittämiseksi mm. tietoturva- ja tietosuoja-asioissa, Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus – miksi ja miten? -kurssilla	Hyvä	Erilaisten oppimispolkujen mahdollistaminen ja käyttöönotto. eOppivan käytön edistäminen henkilöstön osaamisen kehittämiseksi sekä pidemmän aikavälin osaamistarpeiden kartoittaminen kehityskeskustelujen yhteydessä.
Hallinnonalan ja viraston sisäisen henkilöstön liikkuvuuden edistäminen osaamisen laajentamiseksi ja syventämiseksi	Hyvä	Lisätty hallinnonalan henkilökiertomahdollisuuksia. Henkilöstöllä uutena mahdollisuutena ilmoittaa kehityskeskustelujen yhteydessä halukkuutensa henkilökiertoon ministeriön ja PV:n siviilitehtäviin.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Osallistuminen hallituksen kokonaisvaltaisen tiedustelulainsäädännön selonteon laadintaan vuoden 2021 loppuun mennessä	Hyvä	Selonteon laadintaan osallistuttiin suunnitellusti. Tiedustelulainsäädäntöä koskeva selonteko hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa joulukuussa.
Kyberpuolustuksen kehittämisen strategisten linjausten päivittäminen tarvittaessa ja toimeenpano	Tavoitteesta luovuttu	Tavoitteesta luovuttiin toistaiseksi. Kyberturvallisuuden kehittämisohjelman ja selonteon linjauksien ja toimeenpanon jälkeen tarkastellaan strategia linjauksia.
Kyberturvallisuuden kehittämisohjelman toimeenpano ja sitä valmistelevat toimenpiteet sisältäen mm. lainsäädännölliset tarkastelut	Hyvä	Hallinnonalan sisäinen valmistelu on toteutettu ja poikkihalinnollisen selvitystyön valmistelu on käynnistetty. Kyberturvallisuuden kehittämisohjelmaan liittyvä toimenpide kyberhäiriötilanteisiin varautumiseksi käynnistettiin puolustushallinnon osalta loppuvuonna 2021. Vuoden 2022 aikana työ laajentuu poikkihallinnolliseksi hankkeeksi, jossa arvioidaan viranomaisten toimintaedellytyksiä kyberhäiriötilanteissa ja siihen liittyviä mahdollisia lainsäädäntömuutoksia.
Yhteiskunnan turvallisuusstrategian uudistamistarpeen selvittäminen	Hyvä	Päivittämistarve todettiin. Hallitus antoi Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivitystyön Turvallisuuskomitean valmisteltavaksi. Työn on tarkoitus valmistua syksyllä 2022.
Kokonaismaanpuolustus-käsitteen päivittäminen	Hyvä	Hankkeen tietopohjan valmistelu ja toimeenpano on käynnistetty. Selvitys- ja tutkimusvaihe ajoittuu vuosille 2022-2023.
Osallistuminen Puolustuskiinteistöjen toiminnan käynnistämiseen, Puolustuskiinteistöjen ohjauksen sekä Puolustuskiinteistöjen ja Puolustusvoimien yhteistoiminnan vakiinnuttaminen	Hyvä	Puolustuskiinteistöjen toiminta käynnistyi suunnitellusti vuoden 2021 alussa, ja ensimmäinen toimintavuosi oli taloudellisesti ja toiminnallisesti onnistunut. Puolustusministeriön ja valtiovarainministeriön yhteisen ohjauksen toimintamalli otettiin käyttöön, ja ohjausyhteistyö on ollut sujuvaa. Puolustuskiinteistöjen ja Puolustusvoimien yhteistoiminta on ollut aktiivista ja hyvää. Yhteistoiminta on vakiintunutta ja sitä kehitetään edelleen.
Puolustushallinnon rakennuslaitoksen toiminnan loppuunsaattaminen	Hyvä	Puolustushallinnon rakennuslaitos lakkautettiin virastona vuoden 2020 lopussa. Lakkauttamiseen liittyvät hallinnolliset toimenpiteet toteutettiin suunnitellusti ja Rakennuslaitoksen omaisuus siirrettiin Puolustuskiinteistöille. Puolustuskiinteistöt laati Rakennuslaitoksen viimeisen tilinpäätöksen, johon VTV:llä tai puolustusministeriöllä ei ollut huomautettavaa.
Osallistuminen yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävään parlamentaariseen komiteaan	Hyvä	Puolustusministeriön edustajat osallistuivat komiteatyöhön pysyvinä asiantuntijoina komitean asettamassa asiantuntijajaostossa sekä komitean sihteeristössä. Komitea päätti työnsä määräaikaan mennessä, ja mietintö julkaistiin marraskuussa 2021.

Tavoite	Arvosana	Analyysi
Puolustusministeriön ja Puolustusvoimien vastuullisuusraportoinnin kehittäminen valtion yhtenäisen raportoinnin tavoitteiden mukaisesti	Hyvä	Vastuullisuusraportoinnille on luotu perusteet hallinnonalan sisäisen ”Kestävä kehitys ja vastuullisuus puolustushallinnossa” -suunnitteluasiakirjalla sekä vastuullisuuden painopistealueiden määrittämisellä. Vastuullisuusraportti vuodesta 2021 tullaan laatimaan VNK:n antamassa aikataulussa kevään 2022 aikana.

1.2.2 Siirto- ja sijoitusmenojen vaikuttavuus

Ministeriö myönsi valtionavustuksina maanpuolustusjärjestöille momentin 27.10.50 (Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen) määrärahaa yhteensä 4,708 milj. euroa. Momentin päätösosan perusteluiden mukaisesti määrärahaa saa käyttää:

1. maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen
2. Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle (MPK) myönnettävään valtionavustukseen sille laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuskoulutuksesta (556/2007) säädettyjen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta aiheutuviin toimintamenoihin ja varautumistoiminnan kuluihin
3. kaatuneiden muiston vaalimistyöstä aiheutuviin menoihin
4. sotilaallisen kriisinhallinnan veteraanien kuntoutukseen ja tukitoimiin.

Määrärahasta myönnettiin 4,404 milj. euroa valtionavustuksena Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle (MPK) laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007) 7 §:n 1 momentissa säädettyjen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta aiheutuviin toimintamenoihin. Määrärahasta käytettiin 304 000 euroa valtionavustuksina Maanpuolustuksen Tuki ry:lle, Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry:lle ja Suomen Rauhanturvaajaliitto ry:lle.

Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK)

Vuosi 2021 oli MPK:n toinen toimintavuosi vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain muutoksen jälkeen. Lakimuutos on selkeyttänyt toiminnan jakoa valtionavustuksella tuettavaan koulutukseen sekä valmius- ja turvallisuuskoulutukseen. MPK:n koulutuksia jouduttiin covid-19-pandemian vuoksi osittain peruuttamaan, mikä vähensi koulutuksen osallistujamäärää. Ministeriö vähensi toiminnan ja määrärahatarpeen uudelleenarvioinnin pohjalta MPK:n avustusta 400 000 eurolla 4,404 milj. euroon. Toiminnallisen tehokkuuden tiedot on esitetty taulukossa 2. Toteumatiedot on esitetty kolmelta vuodelta, mutta tietojen vertailu vuoteen 2019 ei ole mahdollista lakimuutoksen johdosta.

Maanpuolustuksen Tuki ry

Ministeriö myönsi valtionavustusta Maanpuolustuksen Tuki ry:lle 128 000 euroa. Maanpuolustuksen Tuki ry jakoi avustuksen neljälle jäsenjärjestölleen. Valtionavustus on käytetty vapaaehtoista maanpuolustusta tukevaan toimintaan laaja-alaisesti koko maassa, erityisesti aluetason toiminnan aktivoimiseen ja aktiviteettien ylläpitoon.

Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry

Ministeriö myönsi valtionavustusta Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry:lle 120 000 euroa. Myönnetty avustus on käytetty sotavainajien muiston vaalimistyöstä aiheutuviin menoihin. Vuonna 2021 tehtiin etsintöjä Suomessa sekä toteutettiin löydettyjen jäänteiden noutomatka. Varsinaisia etsintä- ja hoitomatkoja ei toteutettu Venäjälle covid-19-pandemian aiheuttamien matkustusrajoitusten johdosta.

Suomen Rauhanturvaajaliitto ry

Ministeriö myönsi valtionavustusta Suomen Rauhanturvaajaliitto ry:lle 56 000 euroa. Myönnettyä avustusta on käytetty sotilaallisen kriisinhallinnan veteraanien kuntoutuksesta ja tukitoimista aiheutuviin menoihin. Suomen Rauhanturvaajaliitto ry oli uusi valtionavustuksensaaja vuonna 2021.

Taulukko 2. Valtionavustuksen käytön toiminnallinen tehokkuus (MPK)

	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Tavoite 2021	Toteuma 2021	Toteuma/ tavoite 2021 ero %
Taloudellisuus Vuosikustannukset / koulutusvrkmäärä euroa MPK:n julkisten hallintotehtävien vuosikustannukset / ko. toiminnan koulutusvuorokausimäärä (euroa)	58	147	96	118	+23
Tuottavuus Koulutusvrkmäärä / HTV-määrä (vrk) MPK:n julkisten hallintotehtävien mukaisen koulutuksen koulutusvuorokausimäärä / ko. toimintaan kohdistettu MPK:n palkatun henkilöstön henkilötyövuosimäärä (vrk)	1 571	449	706	632	-10
Tuotokset ja laadunhallinta MPK:n julkisena hallintotehtävinä järjestetyn koulutuksen koulutusvuorokausimäärä (vrk)	32 997, joista -naisia 4 406	24 713, joista -naisia 8 243 -nuoria 1 438	48 000, joista -naisia 5 000 -nuoria 3 000	40 487, joista -naisia 4 105 -nuoria 1 085	-15,6, joista -naisia -17,9 -nuoria -63,8
MPK:n koulutuksen laadun parantamiseksi annettavan kouluttajakoulutuksen määrä koulutuspäivinä (vrk)	3 700	2 229	3 500	3 907	+11,6
MPK:n kurssityytyväisyys (oppilastyytyväisyys) asteikolla 1-5	4,47	4,53	4,00	4,57	+14,2
Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen Työtyytyväisyys asteikolla1-5	4,07	4,09	4,00	4,07	+2

* Vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annettu laki muuttui 1.1.2020.

1.3 Toiminnan tehokkuus

1.3.1 Toiminnan tuottavuus

Vuoden 2021 tulostavoiteasiakirjassa tuottavuudelle on asetettu tavoite, joka perustuu ministeriön henkilötyövuosien kokonaismäärään ja jakautumiseen ministeriön toiminnoille. Ministeriön henkilötyövuosien kokonaismäärä on noussut (+4 htv). Henkilötyömäärän kasvu johtuu muun muassa uusista lakisääteisistä tehtävistä. Toteutunut henkilötyövuosimäärä on yhden henkilötyövuoden vähemmän kuin arvioitu kokonaismäärä.

Taulukko 3. Henkilötyövuodet toimintoalueittain

Toimintoalue	HTV 2019	HTV 2020	HTV-tavoite 2021	HTV 2021
Puolustuspolitiikka (ydintoiminnot)				
Puolustuspoliittinen vaikuttaminen	23	15	23	19
Puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen	19	17	41	21
Puolustuskyvyn käyttö	7	10	7	10
Ohjaustoiminnot				
Yhteiskuntapolitiikan strategiat ja seuranta	17	20	11	19
Toimialan ohjaus ja toiminta- ja taloussuunnittelu sekä seuranta	44	52	30	43
Lainsäädännön valmistelu ja seuranta	12	10	17	12
EU- ja kansainväliset asiat	11	11	8	12
Muut ministeriökohtaiset eritystehtävät	2	4	7	7
Yhteensä	**135**	**139**	**144**	**143**

* Tukitoiminnot ja palkalliset poissaolot on kohdennettu tehtyjen henkilötyövuosien suhteessa ydin- ja ohjaustoimintoihin. Valtioneuvoston kansliaan keskitettyjen tukitoimintojen henkilötyövuodet eivät sisälly ministeriön laskelmiin.

Eniten työaikaa 30 % (2020: 37 %) toimintoalueissa käytettiin Toimialan ohjaus-, toiminta- ja taloussuunnitteluun sekä seurantaan. Toimintoalue sisältää tulosohjausta, riskienhallintaa, materiaalivoimavarojen hallintaa ja ohjausta, yhdyskunta- ja ympäristöasioita, hallinnonalan talous-, henkilöstö-, tietohallinnon ohjausta sekä suunnittelua. Toimintoalueeseen käytetty henkilötyövuosimäärä on vähentynyt (-9 htv). Toiseksi

eniten työaikaa käytettiin Puolustuskyvyn ylläpitoon ja kehittämiseen 15 %. Kokonaisuudessaan kokouksia pidettiin etäyhteyksien välityksillä ja kansainvälisiä kokouksia peruttiin covid-19-pandemian aiheuttamien matkustuskieltojen vuoksi. Matkustusajan väheneminen ja etätyön lisääntyminen on luonut edellytykset tuottavuuden kasvulle sekä mahdollistanut työajan tehokkaan kohdentamisen. Kokousten yhteydessä käytävien epävirallisten, taustoittavien keskustelujen poisjääminen on kuitenkin vähentänyt Suomen kansainvälisiä puolustuspoliittisia vaikuttamismahdollisuuksia.

Yhteiskuntapolitiikan strategiat ja seuranta -toimintoalueella näkyy muun muassa puolustusselonteon valmisteluun käytetty työaika, joka on 14 % (2020: 14 %) ministeriön kokonaishenkilötyövuosimäärästä.

Strategisten hankkeiden auditointiin ja rahoituksen suunnitteluun käytetty työaika näkyy puolustuspolitiikan (puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen) ja ohjaustoimintojen (ministeriön toimialan ohjaus ja toiminta- ja taloussuunnittelu sekä seuranta) henkilötyövuosimäärässä.

Kuvio 1. Henkilötyövuosien jakautuminen

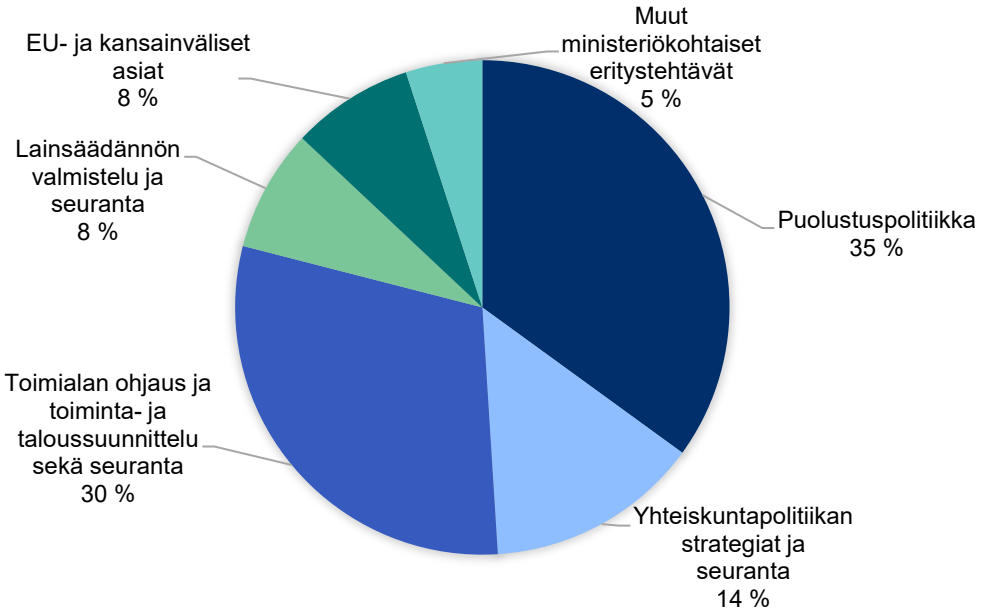

Hankintojen keskitetty ja kustannustehokas toteuttaminen (Handi-järjestelmä)

Vuonna 2021 valtion tavoite automaattisesti käsiteltyjen ostolaskujen osuudessa oli 30 % ja tilauksellisten ostolaskujen osuudessa 10 %. Automaattisella käsittelyllä tarkoitetaan 100 %:sti automaattisesti käsiteltyjä ostolaskuja. Tilaukselliset ostolaskut ovat osittain automatisoituja, mutta vaativat manuaalista käsittelyä (mm. tiliöintikoodien käyttö ostolaskuissa). Puolustusministeriö saavutti valtion ostolaskujen automatisaation tavoitteen vuonna 2021.

Kuvio 2. Ostolaskujen automaatioasteen kehitys (%)

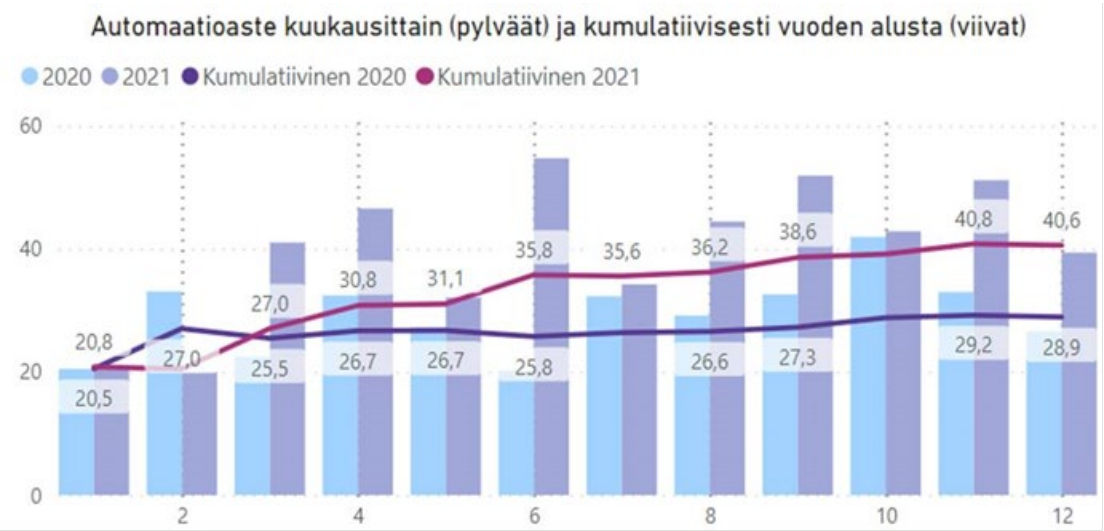

1.3.2 Toiminnan taloudellisuus

Ministeriön määrärahojen käyttö muodostui pääosin toimintamenomäärärahasta. Ministeriö on käyttänyt toimintamenomäärärahaa 16,156 milj. euroa. Henkilöstön virkapalkkoihin on käytetty 11,452 milj. euroa ja muihin menoihin 4,704 milj. euroa. Toimintamenomäärärahaa siirtyi seuraavalle vuodelle 2022 yhteensä 7,328 milj. euroa, joka oli 358 807 euroa enemmän (+5 %) kuin varainhoitovuodelle 2021 siirtynyt erä. Toimintamenomäärärahoista osa siirtyi sidottuna käyttötarkoituksiinsa.

Taulukko 4. Puolustusministeriön talousarviomäärärahojen käyttö (1 000 €) (pl. arvonlisäveromenot)

	Käyttö 2019	Käyttö 2020	Siirtynyt vuodelta 2020	TA+LTA:t 2021	Käytettävissä 2021	Käyttö 2021	Käytön muutos % 2020–2021	Siirtyy vuodelle 2022
Puolustusministeriön toimintamenot	14 660	14 255	6 969	16 515	23 484	16 156	+13	7 328
Puolustusministeriön hallinnonalan tuottavuusmääräraha	185	136	-	-	-	-	-	-
Puolustusmateriaalihankinnat	331	238	84	300	384	271	+14	113
Monitoimihävittäjien hankinta	-	158	242	1 600	1 842	1 638	+937	204
Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen	2 152	3 652	-	4 708	4 708	4 708	+29	-
Osaamisen kehittäminen	7	7	-	-	-	-	-	-
Suomen EU-puheenjohtajuus	154	9	-	-	-	-	-	-
Yhteensä	**17 489**	**18 455**	**7 295**	**23 123**	**30 418**	**22 773**	**+23**	**7 645**

Määrärahoja koskevat tarkemmat analyysitiedot on esitetty alaluvussa 1.6.1 Rahoituksen rakenne.

Toimintamenomäärärahan käyttö jakautuu kuluerittäin siten, että selvästi suurin kuluerä on henkilöstökulut 71 % (2020: 76 %). Seuraavaksi suurimmat kuluerät ovat palveluiden ostot 21 % (2020: 16 %) ja muut kulut 5 % (2020: 5 %). Matkakulujen osuus on 2%, kun ennen covid-19 -pandemiaa vuonna 2019 se oli 7% (2020: 2%).

Kuvio 3. Toimintamenot kuluerittäin (%)

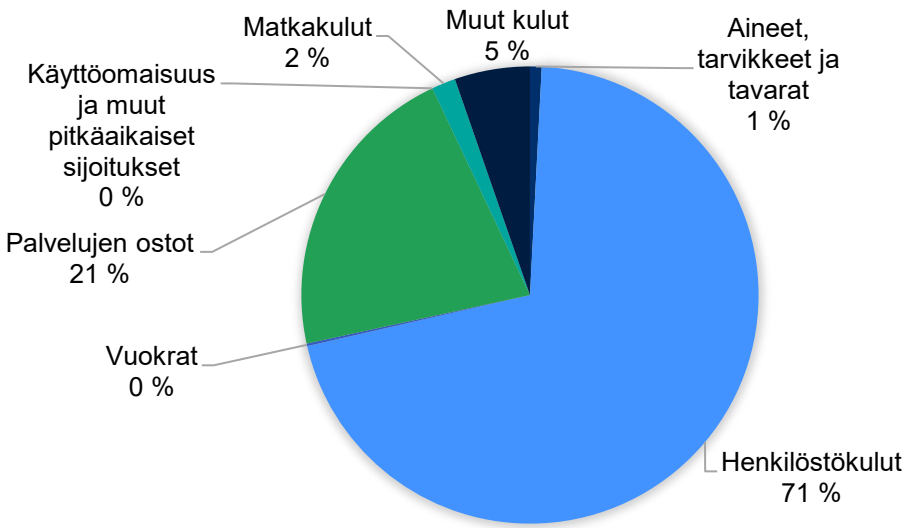

Toimintamenot ovat kasvaneet bruttona edelliseen vuoteen verrattuna 14 %. Muutos aiheutui pääosin henkilöstökulujen ja palvelujen ostojen kasvusta. Määrärahojen käytössä näkyi edelleen covid-19-pandemian vaikutus matkakuluihin. Henkilöstökulujen kasvu aiheutui muun muassa perustetuista uusista tehtävistä, 1,0 prosentin kohdennetusta virastoerästä 1.5.2021 lukien ja 0,97 prosentin yleiskorotuksesta 1.6.2021 lukien sekä muusta normaalista vaihtelusta henkilöstömenoissa. Palveluiden ostoista merkittävä osuus koostui tutkimushankkeiden asiantuntija- ja tutkimuspalveluista.

Taulukko 5. Toimintamenot bruttona kuluerittäin (1 000 euroa)

Kululaji	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	174	90	134	+49
Henkilöstökulut	10 224	10 887	11 530	+6
Vuokrat (pl. toimitilavuokrat)	63	38	29	-24
Palvelujen ostot	2 381	2 366	3 493	+48
Käyttöomaisuus ja muut pitkäaikaiset sijoitukset	-	-	-	-
Matkakulut	1 080	254	277	+9
Muut kulut (sis. sisäiset kulut)	813	736	870	+18
Yhteensä	**14 735**	**14 371**	**16 333**	**+14**

Covid-19 -pandemian vaikutus virkamatkojen toteutumiseen oli edelleen suuri vuoden ensimmäisen puolikkaan aikana. Vuoden jälkimmäisellä puolikkaalla tilanne muuttui koronaviruspandemiatilanteen hieman helpottuessa. Läsnäkokouksia ja tapaamisia oli mahdollista jälleen järjestää ja niihin osallistua laajemmin sekä kotimaassa että ulkomailla. Matkapäivien määrä väheni hieman suhteessa edelliseen vuoteen, mutta matkakulut kasvoivat vähän lähinnä siitä syystä, että virkamatkoja oli mahdollista toteuttaa myös pidemmälle suuntautuviin kohteisiin. Näiden virkamatkojen matkakulut ovat suhteessa huomattavasti suuremmat kuin kotimaan tai Euroopan virkamatkojen matkakulut.

Matkakulut ovat kasvaneet 9 %. Muihin matkustuspalveluihin, kuten majoitukseen, matkalippuihin, palvelumaksuihin ja taksimatkoihin käytettiin 233 000 euroa (+18 %). Päivärahoja maksettiin 34 000 euroa (-17 %) ja kilometrikorvauksia 9 000 euroa (-36 %).

Matkapäiviä oli yhteensä 116 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kotimaassa tehtiin 13 matkapäivää enemmän ja ulkomailla 129 matkapäivää vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Taulukko 6. Kotimaan ja ulkomaan matkapäivät

	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020-2021
Kotimaan matkapäivät	1 279	610	623	+2
Ulkomaan matkapäivät	1 905	494	365	-26
Yhteensä	**3 184**	**1 104**	**988**	**-11**

Kaikkia käytössä olevia momentteja ja kululajeja koskeva tilinpäätösanalyysi on alaluvussa 1.6.

Kustannusten jakautuminen ydin- ja ohjaustoiminnoille

Toimintoalueiden kokonaiskustannukset kasvoivat yhteensä 3,433 milj. euroa (+18 %). Ministeriön erillis- ja yhteiskustannukset kasvoivat 3,277 milj. euroa (+22 %) ollen 18,306 milj. euroa. Ministeriön laskennallinen osuus valtioneuvoston hallintoyksikön (VNHY) vastuulla olevista yhteiskustannuksista kasvoi 0,155 milj. euroa (+4 %) ollen 4,395 milj. euroa (2020: 4,240 milj. euroa).

Ministeriön henkilöstökustannukset ja palvelujen ostot ovat kasvaneet, mikä lisäsi kustannusten nousua toimintoalueissa. Koronaviruspandemia vaikutti edelleen muun muassa matkustusmenojen kertymään. Ministeriön maksamat kustannukset ovat aiheutuneet pääosin henkilöresursseista ko. toiminnoissa. Toimintojen kuluja ja talousarvion toteutumista on arvioitu tarkemmin luvussa 1.6 (Tilinpäätösanalyysi) ja toimintojen kustannuksilla aikaansaatua vaikuttavuutta luvussa 1.2.1.

Ministeriö ei ole käyttänyt varainhoitovuonna aiempaa enempää VNHY:n palveluita. Valtioneuvoston hallintoyksikön kustannusten muutos aiheutui pääosin tarjottavien palveluiden henkilötyön kustannusten kasvusta, työterveyshuollon menojen muutoksesta ja käännöspalveluiden lisääntymisestä ja kustannusten kasvusta.

Ministeriön suurimmat laskennalliset osuudet VNHY:n yhteisistä kustannuksista ovat toimitila- (1,675 milj. euroa) sekä tietotekniikka- ja tietojärjestelmäkustannukset (0,943 milj. euroa). Muut VNHY:n puolustusministeriölle tuottamat palvelut olivat yhteensä 1,777 milj. euroa.

Toimintoaluekohtaisista kokonaiskustannuksista (PLM ja VNHY) suurin osa aiheutui ministeriön toimintoalueen Toimialan ohjauksesta sekä toiminta- ja taloussuunnittelusta ja seurannasta (23 %). Ministeriön ydintoimintoihin Puolustuspolitiikan toimintokokonaisuuteen kohdistui (38 %) kustannuksista. Puolustuspolitiikan osa-alueeseen kuuluvat toimintoalueet puolustuspoliittinen vaikuttaminen, puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen ja puolustuskyvyn käyttö.

Taulukko 7. Toimintoalueiden bruttokustannukset (1 000 euroa)

	To-teuma PLM/VNHY 2019	Toteuma PLM/VNHY 2020	To-teuma PLM 2021	To-teuma VNHY 2021	Toteuma PLM/VNHY 2021	Muutos % PLM/VNHY 2020–2021	Osuus % PLM/VNHY 2021
Puolustuspolitiikka (ydintoiminnot)							
Puolustuspoliittinen vaikuttaminen	3 306	1 877	2 121	586	2 707	+44	12
Puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen	2 777	2 522	3 681	663	4 344	+72	19
Puolustuskyvyn käyttö	857	1 147	1 301	333	1 634	+42	7
Ohjaustoiminnot							
Yhteiskuntapolitiikan strategiat ja seuranta	3 089	3 484	3 947	623	4 570	+31	20
Toimialan ohjaus, toiminta-ja talous-suun. sekä seuranta	5 590	6 627	3 904	1 299	5 203	-21	23
Lainsäädännön valm. ja seur.	1 275	1 183	966	359	1 325	+12	6
EU- ja kansainväliset asiat	1 831	1 852	1 654	308	1 962	+6	9
Muut erityistehtävät	378	577	731	222	953	+65	4
Yhteensä	**19 103**	**19 269**	**18 306**	**4 395**	**22 702**	**+18**	**100**

* Tukitoimintojen kustannusten kohdistamisessa on käytetty ydin- ja ohjaustoimintojen henkilötyövuosia.

* Nimellinen korkokustannus 2019: 0,3 %, 2020: 0,0 % ja 2021: 0,0 %.

1.3.3 Maksullisen toiminnan tulos ja kannattavuus

Julkisoikeudellisen maksullisen toiminnan tuotot kertyivät puolustustarvikkeiden viennistä annetun lain (282/2012) 36 §:ssä tarkoitetuista puolustusministeriön myöntämistä vientiluvista, todistuksista ja rekisteröitymisistä perityistä maksuista sekä lain eräiden kiinteistönhankintojen luvanvaraisuudesta (470/2019) tarkoitetuista ulkomaalaisomistuksen kiinteistönhankinnan lupakäsittelystämaksuista ja ennakkotiedustelumaksuista.

Myönnettyjen vientilupien määrä nousi 7,3 % varainhoitovuonna, mikä vaikutti vientilupien tuottojen nousuun (+9,5 %). Myönnettyjen kiinteistölupien määrä nousi 92 %, ennakkotiedustelut kiinteistöluvan tarpeesta nousivat 29 % ja ennakkotiedustelut etuosto-oikeuden käyttämisestä 300 %. Suoritemäärien nousun johdosta ulkomaisen kiinteistönomistuksen valvonnan tuotot nousivat 80 %.

Taulukko 8. Puolustusministeriön maksullisen toiminnan tuotot (euroa)

Tuotot	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Tuotot vientiluvista	57 160	47 470	50 100	9,5
Tuotot kiinteistöjen hankintaluvista ja ennakkotiedusteluista	-	61 150	109 990	80
Yhteensä	**57 160**	**108 620**	**160 090**	**48**

1.3.4 Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuus

Puolustusministeriöllä ei ollut yhteisrahoitteista toimintaa vuonna 2021.

1.4 Tuotokset ja laadunhallinta

1.4.1 Suoritteiden määrät ja aikaansaadut julkishyödykkeet

Varainhoitovuonna allekirjoitettiin Suomen ja Norjan puolustusyhteistyötä koskeva puitejärjestely. Lisäksi allekirjoitettiin Euroopan puolustusvirasto EDA:n puitteissa kaksi teknistä järjestelyasiakirjaa, joiden tavoitteena on yhdenmukaistaa ja yksinkertaistaa rajanylitystä koskevia lupamenettelyjä. Monenväliset materiaalipoliittiset yhteistyöasiakirjat ovat projektikohtaisia tai muutoin soveltamisalaltaan rajoitettuja sopimuksia.

Taulukko 9. Yhteistyöasiakirjat ja liittymisasiakirjat

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Kahdenväliset puolustuspoliittiset yhteistyöasiakirjat	kpl	1	-	1
Monenväliset puolustuspoliittiset yhteistyöasiakirjat	kpl	1	1	2
Kahden- ja monenväliset puolustuspoliittiset liittymisasiakirjat	kpl	-	-	-
Kahdenväliset materiaalipoliittiset yhteistyöasiakirjat	kpl	1	1	-
Monenväliset materiaalipoliittiset yhteistyöasiakirjat	kpl	3	2	1

Taulukossa on tilastoitu säädösvalmisteluun liittyvät keskeisimmät määrälliset tuotokset.

Taulukko 10. Säädösvalmisteluun liittyvät tuotokset

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Hallituksen esitykset	kpl	1	-	4
Vahvistetut lait	kpl	32	2	5
Tasavallan presidentin asetukset	kpl	-	-	-
Valtioneuvoston asetukset	kpl	6	3	-
Puolustusministeriön asetukset	kpl	10	16	5

Taulukko 11. Keskeiset säädöshankkeet

Toteuma 2021
Hallitus antoi 21.10.2021 eduskunnalle esityksen uudeksi laiksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta (HE 182/2021) ja asevelvollisuuslain muuttamista koskevan esityksen, jolla sujuvoitettiin asepalvelusta (HE 183/2021).
Eduskunnalle annettiin 22.4.2021 hallituksen esitys, jossa sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lakiin ehdotettiin lisättäväksi säännökset pääesikunnan ja poliisin itsenäisestä oikeudesta määrätä esitutkinta käynnistettäväksi (HE 61/2021) ja 14.10.2021 valtiosopimusesitys Tanskan, Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä puolustusmateriaalialan teollisuuden yhteistyön tukemisesta tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain kumoamisesta (HE 174/2021).
Puolustusministeriö päätti jatkaa ruokarahan maksamista varusmiehille ajalta, jolloin heille ei voida järjestää ruokahuoltoa. Puolustusministeriö päätti jatkaa varusmiesten yhteismajoituskokeilua vuoden 2022 loppuun. Puolustusministeriö päätti korottaa sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä palvelevan henkilöstön palkkoja.
Puolustusministeriö asetti 31.3.2021 työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida on arvioida Puolustusvoimien vaarallisten aineiden kuljetusta koskevaa lainsäädäntöä ja valmistella ehdotus sääntelyn uudistamiseksi.
Puolustusministeriö asetti 16.3.2021 säädöshankkeen, jonka tehtävänä on selvittää Puolustusvoimien sotilasajoneuvoja koskevien säännösten nykytila ja valmistella ehdotus tarvittaviksi säädöksiksi.

Ministeriö sai yhteensä 14 eduskunnan kirjallista kysymystä. Taulukkoon 12 on tilastoitu kansanedustajien kirjallisiin kysymyksiin laadittujen vastausten määrät.

Taulukko 12. Vastaukset eduskunnan kirjallisiin kysymyksiin

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Vastaukset kirjallisiin kysymyksiin:				
Puolustuspolitiikka	kpl	5	7	11
Ministeriön toimialan ohjaus mm. henkilöstö ja ympäristöpolitiikka	kpl	-	-	1
Lainsäädännön valmistelu ja seuranta	kpl	-	-	-
Muut ministeriökohtaiset erityistehtävät	kpl	6	-	2
Yhteensä	**kpl**	**11**	**7**	**14**

Eduskunnassa käytiin kuultavana yhteensä 91 kertaa, 35 % enemmän kuin vuonna 2020, mikä johtui lähinnä vuoden 2021 puolustusselonteon valiokuntakäsittelystä. Lisäksi annettiin 12 kirjallista asiantuntijalausuntoa, jotka liittyivät eduskunnassa käsiteltävinä olleisiin hallituksen esityksiin.

Taulukko 13. Eduskuntakuulemiset (mukaan lukien kirjalliset asiantuntijalausunnot)

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Puolustuspolitiikka	kpl	23	32	49
Materiaalivoimavarat	kpl	8	8	9
Ministeriön toimialan ohjaus (mm. henk.politiikka sekä toiminnan ja talouden suunnittelu)	kpl	12	9	13
Lainsäädännön valmistelu ja seuranta	kpl	31	31	23
Yhteiskuntapolitiikan strategiat ja seuranta	kpl	4	5	9
Yhteensä	**kpl**	**78**	**84**	**103**

* Puolustusministerin ja kansliapäällikön eduskuntakuulemiset eivät ole mukana tilastoinnissa.

Avoimeen vuosittaiseen tutkimusmäärärahahakuun pohjautuen Maanpuolustuksen tieteellinen neuvottelukunta (VNA 1018/2009) esitti ja puolustusministeriö rahoitti varainhoitovuonna yhteensä 46 hakemuksesta kahdeksan hanketta ja kahdeksan varahanketta, joiden arvo yhteensä 1,957 milj. euroa. Hankkeet toteutetaan yksi- tai kaksivuotisina. Toiminnan painopisteenä on sotilaallista maanpuolustusta tukeva tieteellinen tutkimus, joka muodostaa pohjaa alan tutkimus- ja kehittämistoiminnalle sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon. Toimikauden 2019–2021 teemoja ovat toimintaympäristötietoisuus, autonomisia piirteitä omaavat järjestelmät, herätteen hallintaan ja häiveeseen liittyvä tutkimus, salausmenetelmät, uudet materiaali-, rakenne- ja tuotantoteknologiat sekä uudentyyppiset biologiset uhkakuvat ja niihin varautuminen.

Määrärahahakemusten sisältö ja päätetty rahoitus painottuivat informaatio- ja kvanttiteknologiaan sekä erilaisiin spektriltä suojautumista tukeviin hanke-ehdotuksiin. Autonomisia piirteitä omaavat järjestelmät ja niiden hyödyntäminen sekä ihmisen toimintakyvyn ylläpitäminen puolustuksen toimintaympäristössä saivat myös rahoitusta.

Lisäksi ministeriö rahoitti muuta tutkimus-, selvitys- ja ennakointitoimintaa, jolla tuotetaan tietopohjaa suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Taulukko 14. Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan tutkimushankkeet (kpl)

Tuotokset	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Saapuneet hakemukset	63	48	46	-4
Rahoitetut tutkimushankkeet	10	12	16	+17

Valtioneuvoston raha-asianvaliokunnalle tehtiin yhteensä seitsemän esittelyä, jotka käsittelivät vuokraamista koskevia hallintosopimuksia ja materiaalihankintoja. Lisäksi raha-asianvaliokunta puolsi puolustusministeriön päätösesitystä Puolustuskiinteistöjen palvelutavoitteiksi.

Ministeri teki esittelystä 33 materiaalialan päätöstä, minkä lisäksi valtioneuvoston yleisistunto teki puolustusministeriön esittelystä päätöksen F-35A monitoimihävittäjien hankinnasta joulukuussa 2021. Kaksi näistä hankintapäätöksistä, ml. F-35A monitoimihävittäjien hankinta, edellytti raha-asiainvaliokunnan puoltoa. Muita merkittäviä hankintapäätöksiä olivat strategisilta kumppaneilta tehdyt vuosityötilaukset. Esittelyjen määrän muutokset eivät edusta muutostrendiä tai -suuntaa, vaan ainoastaan antavat kuvan hankkeiden sen hetkisestä tilasta.

Taulukko 15. Materiaalihankintaesittelyt ministerille

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Materiaalihankintaesittelyt (yli 4 milj. euroa–alle 40 milj. euroa)	kpl	38	38	32
Raha-asiainvaliokunnalle viedyt esittelyt (yli 40 milj. euroa)	kpl	1	3	2
Yhteensä	**kpl**	**39**	**41**	**34**

* Materiaalitoimialaan liittyviä ministerille tehtäviä esittelyjä ovat myös erilaiset hankintoihin liittyvät sopimusmuutokset. Nämä tiedot eivät ole mukana ko. tilastotiedoissa, ellei kyseessä ole sopimuksen jatkaminen ja sopimuksen rahallisen arvon lisääminen, jolloin voidaan katsoa kyseessä olevan uusi hankinta.

Taulukko 16. Uudisrakennus-, peruskorjaus- ja perusparannushankkeet

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Uudisrakennus-, peruskorjaus- ja perusparannusesittelyt (vuokrasumma yli 5 milj. euroa sopimuskauden aikana)	kpl	5	11	5

Kokonaisturvallisuuden yhteensovittamiseksi järjestettiin useita Turvallisuuskomitean (TK) valmiuspäälliköiden ja valmiussihteereiden -kokouksia (26 kpl) ja laadittiin niihin liittyviä raportteja. Covid-19-tilanteen johdosta pidettiin lisäksi 25 ylimääräistä valmiuspäälliköiden ja valmiussihteereiden kokousta, joissa Turvallisuuskomitean sihteeristö (TKSIHT) toimi kokousten sihteeristönä.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivitystyöhön liittyen järjestettiin useita kirjoittajaryhmän ja asiantuntijaverkostojen kokouksia sekä miniseminaareja. Työn valmisteluun liittyen tehtiin tiedonkeruumatkat Ruotsiin ja Viroon.

Kokonaisturvallisuuteen liittyviä luentoja pidettiin eri yhteyksissä noin 1 500 kuulijalle. Covid-19-pandemia vähensi edellisvuoden tapaan muun muassa alueellisilla maanpuolustuskursseilla pidettävien luentojen määrää.

Taulukko 17. Kokonaisturvallisuuden yhteensovittaminen

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
TK:n kokoukset (tilannekuva)	kpl	9	9	9
Valmiuspäälliköiden/valmiussihteereiden kokoukset (tilannekuva)	kpl	16	44	42
Raportit / lausunnot	kpl	13	11	24
Seminaarit / tapahtumat	kpl	4	1	4
Harjoitukset	kpl	4	1	1
Luennot	kpl	78	20	45

* Kokoukset on tilastoitu tuotoksina, koska niistä valmistui yhtenäinen varautumisen tilannekuva toiminnan pohjaksi.

Maksulliset julkisoikeudelliset tuotokset

Puolustustarvikkeiden vienti-, siirto-, koontisiirto- ja kauttakuljetuslupia haettiin yhteensä 382 kappaletta. Myönnettyjen maastavientilupien määrä kasvoi 7,3 %. Rekisteröitymistodistuksia puolustusministeriön julkaisemien yleisten siirtolupien käyttäjäksi myönnettiin 11 kappaletta.

Taulukko 18. Puolustustarvikkeiden vientivalvontapäätökset

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020-2021
Maastavientilupahakemukset	kpl	411	356	382	+7,3 %
Myönnetyt luvat	kpl	372	320	367	+14,7 %
Myönnetyt rekisteröitymiset yleislupien käyttäjäksi	kpl	11	6	11	+86 %

EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten ostajien kiinteistökauppoihin haettiin yhteensä 768 lupaa. Lupapäätöksiä ehdittiin tehdä vuoden 2021 aikana 760 kpl, joista kaikki olivat myönteisiä. Lupapäätösten määrä sisältää myös 48 kpl päätöksiä, joissa hakemus on ollut aiheeton ja lain edellyttämä vaatimus luvan hakemiselle ei ole täyttynyt. Näistä myönteisistä päätöksistä hakijaa ei ole laskutettu. Saapuneiden hakemusten määrä nousi 82 %. Kiinteistökaupan yleinen vilkkaus näkyy kasvaneissa lupamäärissä. Ennakkotietoa luvanvaraisuudesta pyydettiin kuusi kertaa vuoden aikana ja ennakkotietoa etuosto-oikeuden käyttämisestä kolme kertaa.

Taulukko 19. Kiinteistöjen omistuksen valvonta

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Kiinteistölupahakemukset	kpl	-	421	768	82 %
Myönnetyt luvat	kpl	-	396	760	92 %
Ennakkotieto kiint. hank. luvanvaraisuudesta	kpl	-	7	6	-14 %
Ennakkotieto etuosto-oikeuden käyttämisestä	kpl	-	0	3	300 %

Maksulliset julkisoikeudelliset tuotot on tarkemmin esitetty alaluvussa 1.3.3 maksullisen toiminnan tulos ja kannattavuus.

Lähetettyjä tiedotteita oli 98 kpl eli vähemmän kuin vuotta aiemmin. Päivittäisten mediakatsausten lisäksi tuotettiin erikoiskatsauksia ja analyysejä.

Ministeriön verkkosivujen kävijämäärä oli 276 000 suomenkielisillä, 12 000 ruotsinkielisillä ja 69 000 englanninkielisillä sivuilla. Suomen- ja englanninkielisten sivujen latausmäärät ovat jatkaneet laskuaan selvästi. Tämä on merkki suuremmasta muutoksesta siinä, mistä ja miten ihmiset hankkivat tietoa. Sosiaalinen media on haastanut jo pitkään instituutioiden viralliset verkkosivut. Sosiaaliseen mediaan tehtiin runsaasti erilaista videoaineistoa ja tietoiskuja.

Ministeriön Twitter-tilillä on (10.1.2022) 34 875 seuraajaa, Instagramissa 6 832 seuraajaa, Facebook-sivulla 5 976 seuraajaa sekä LinkedIn-sivulla 3 480 seuraajaa. Seuraajamäärät ovat kasvaneet tasaisesti.

Taulukko 20. Julkaistut tiedotteet

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Julkaistut tiedotteet, suomi	määrä/kpl	145	115	98	-15 %
Julkaistut tiedotteet, ruotsi	määrä/kpl	109	80	95	19 %
Julkaistut tiedotteet, englanti	määrä/kpl	59	43	49	14 %
Yhteensä	määrä/kpl	**313**	**238**	**242**	**2 %**

Taulukko 21. Mediakatsaukset ja www-sivujen lataukset

Tuotokset	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Mediakatsaukset ja mediaseurantakoosteet	määrä/kpl	520	400	300	-25 %
www-sivujen lataukset / suomenkieliset	määrä/kpl	850 192	389 000	276 000	-29 %
www-sivujen lataukset / ruotsinkieliset	määrä/kpl	37 523	11 000	12 000	9 %
www-sivujen lataukset / englanninkieliset	määrä/kpl	219 289	96 000	69 000	-28 %

Puolustusministeriön suosituimpien julkaisujen kärki on muuttunut edellisvuosista. Vuonna 2021 eniten kiinnostusta herättivät valtioneuvoston puolustusselonteko, Näin varaudut pitkiin sähkökatkoihin -opas sekä Voiman Venäjä -raportti. Latauslukuihin on lisätty myös julkaisuiden lataukset Valtioneuvoston julkaisuarkistossa (VALTO).

Taulukko 22. Ladatuimmat julkaisut

Ladatuimmat julkaisut	Toteuma /kpl 2019	Ladatuimmat julkaisut	Toteuma/ kpl, 2020	Ladatuimmat julkaisut	Toteuma/ kpl, 2021
Puolustusvoimien sopimusaloilla 1.4.2019 lukien noudatettavat palkkataulukot	6 086	VES/TES-asiakirjat (palkkataulukot)	23 265	Valtioneuvoston puolustusselonteko 2021	3 006
Katakri 2015: Tietoturvallisuuden auditointityökalu viranomaisille	3 253	Katakri 2015: Tietoturvallisuuden auditointityökalu viranomaisille	5 121	Näin varaudut pitkiin sähkökatkoihin	2 267
Valtioneuvoston puolustusselonteko	1 281	Voiman Venäjä -raportti	2 685	Voiman Venäjä -raportti	1 506
Puolustusvoimien palkkataulukot 1.6.2018	1 280	Näin varaudut pitkiin sähkökatkoihin	1 440	Government's Defence Report 2021 (puolustusselonteon en-versio)	1 364
Puolustusministeriön ja teknisten toimihenkilöiden ja tutkijoiden välinen TES	1 036	Russia of Power (Voiman Venäjä -raportin en-versio)	1 117	Lomake luvan hakemiseen kiinteistön ostamiseksi	782
Voiman Venäjä -raportin pääviestit	843	Strategiset linjaukset tekoälyratkaisujen kehittämiseen	672	Russia of Power (Voiman Venäjä -raportin en-versio)	540

Puolustusministeriön maine oli kaikkien ministeriöiden paras vuonna 2021 toteutetussa T-median "Luottamus & Maine" -tutkimuksessa, joka mittaa kansalaisten käsityksiä julkishallinnon organisaatioista. Puolustusministeriö ei itse tilannut kyseisiä maksullisia tutkimustuloksia, mutta sai tiedon hyvästä sijoituksesta suoraan tutkimusorganisaatiolta. Tutkimuksessa selvitetään kansalaisten käsityksiä julkisorganisaatioiden maineesta ja sen osatekijöistä, joihin kuuluvat mm. hallinto, talous, johtaminen, palvelujen ns. hinta/laatusuhde ja innovatiivisuus.

Puolustusministeriö selvitti toimittajien käsityksiä ministeriön viestinnästä. Edellinen ns. Mediabarometri tilattiin vuonna 2017. Tutkimuksen mukaan ministeriön viestinnän toimivuus on kohentunut median keskuudessa selvästi kaikilla viestinnän osa-alueilla (mm. viestinnän luotettavuus, ajankohtaisuus, avoimuus ja asiantuntevuus). Viestinnän toimivuutta mittaava indeksiluku nousi lukemaan 102 aiemmasta 89:stä.

1.4.2 Palvelukyky sekä suoritteiden ja julkishyödykkeiden laatu

Ulkoiseen palvelukykyyn sisältyy tyytyväisyys ministeriön tuottamiin tuotteisiin ja palveluihin, asiakkaiden tyytyväisyys ministeriön kykyyn palvella asiakkaita sekä täyttää asiakkaan odotukset. Ministeriön yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden (Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka, ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky, turvallinen yhteiskunta ja kansainvälinen turvallisuuden vahvistaminen) ulkoista palvelukykyä kuvaavat tulokset ovat Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) haastattelututkimuksesta ja internet-paneelista. Tutkimuksessa on selvitetty kansalaisten mielipiteitä Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta sekä maanpuolustuksesta. Tutkimuksen on tehnyt Taloustutkimus Oy MTS:n toimeksiannosta ja haastattelut on tehty ajalla 15.9. - 4.10.2021 ja paneeliosion vastaukset kerätty 21.9. - 5.10.2021. Tutkimuksen virhemarginaali on koko väestön osalta 3,2 % suuntaansa.

Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka

Suomen puolustuspolitiikkaa pitää erittäin tai melko hyvin hoidettuna 78 prosenttia (2020: 74%), miehistä 79 prosenttia (2020: 80%) ja naisista 77 prosenttia (2020: 68%). Erityisesti Pohjoismaiden kanssa (Nordefco-yhteistyö) harjoitettavaan sotilaalliseen yhteistyöhön suhtaudutaan myönteisesti.

Kysymykseen: ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta” vastaa myöntävästi 68 % vastaajista (2020: 65%). Miehistä tätä miltä on 79 % (2020: 77%) ja naisista 56 % (2020: 52 %).

Henkilökohtainen maanpuolustustahto on noussut viime vuodesta. Jos Suomeen hyökättäisiin, 84 prosenttia on itse valmis osallistumaan maanpuolustuksen tehtäviin kykyjensä ja taitojensa mukaan (2020: 80%). Miehistä tätä mieltä on 89 % (2020: 85%) ja naisista 78 prosenttia (2020: 75 %).

Ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky

Nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän (miesten yleinen asevelvollisuus, jossa mahdollisimman suuri osa ikäluokasta saa sotilaallisen koulutuksen ja joka tuottaa suuren reservin) kannatus on vakaata. Nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän säilyttämistä tukee vastaajista 73 % (2020: 71 %), miehistä 76 prosenttia (2020: 73 %) ja naisista 70 prosenttia (2020: 69 %).

Nykyinen asevelvollisuusmalli nähdään hyvänä Suomen puolustusjärjestelmän perustana. Vastaajista 52 prosenttia (2020: 52 %) katsoo, että Suomen puolustusjärjestelmän tulee perustua miehiä koskevaan yleiseen asevelvollisuuteen ja naisten mahdollisuuteen suorittaa varusmiespalvelus vapaaehtoisesti. Miehistä tätä mieltä on 52 % (2020: 52 %) ja naisista 56 prosenttia (2020: 52 %).

Puolustusvoimien kykyyn torjua sotilaallisia uhkia luotetaan. Kolme neljästä, 73 prosenttia, luottaa erittäin tai melko paljon Puolustusvoimien kykyyn puolustaa Suomea erilaisia sotilaallisia uhkia vastaa.

Taulukko 23. Kansalaisten mielipiteitä MTS:n haastattelututkimuksen mukaisesti

Palvelukyky / asiakastyytyväisyys	Arviointi	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Puolustuspolitiikan hoito	Erittäin ja melko tyytyväisten % -osuus vastaajista	80	74	78
Maanpuolustustahto	Myönteisesti suhtautuvien % -osuus vastaajista	68	65	68
Nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän kannatus	Yleisen asevelvollisuuden kannattajien % -osuus vastaajista	77	71	73
Nykyisen asevelvollisuusmallin kannatus	Nykyisen asevelvollisuusmallin kannattajien % -osuus vastaajista	65	52	52

1.5 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Valtioneuvostossa vuosittain toteutettavan työtyytyväisyyskyselyn vastausprosentti puolustusministeriössä oli 90,4 % vuonna 2021, mikä oli 4,2 % nousua verrattuna edelliseen vuoteen. Korkean vastausprosentin johdosta tuloksen luotettavuuden voidaan arvioida olevan hyvällä tasolla. Ministeriön työilmapiiri on parantunut jo usean vuoden ajan ja henkilöstön kokonaistyytyväisyysindeksi on 4,07. Tulos on noussut edelliseen vuoteen verrattuna +0,01 yksikköä. Tulos on paras vuonna 2004 alkaneiden työtyytyväisyyskyselyiden jatkumossa. Vuoden 2015 jälkeen tulokset ovat pysyneet melko samanlaisina (arvon muutos suuntaan tai toiseen 0,01–0,08), lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin tulos nousi +0,18. Vuoden 2021 työtyytyväisyyskyselyn muutokset ovat hyvin maltillisia ja samankaltaisia verrattuna aiempiin vuosiin. Yhdessäkään pää- tai alakohdassa ei tapahtunut tilastollisesti merkittäviä muutoksia.

Edellisen työtyytyväisyyskyselyn jälkeen suurin muutos ministeriön toiminnassa on koronaviruspandemian vakavimman ajanjakon päättyminen ja vähitellen toimistolle työskentelyyn palaaminen. Edellisenä vuonna alkanut merkittävä etätyöskentelyn määrä on jatkunut ja kasvokkain kohtaamisten määrä on ollut vähäistä verrattuna aikaan ennen pandemiaa. Eri tietojärjestelmien ja tietotekniikan lisääntynyt etäkäyttö voidaan jo nähdä pysyvänä muutoksena ministeriössä. Edellä mainittujen asioiden arvioidaan vaikuttaneen työtyytyväisyyden kokonaistulokseen.

Työtyytyväisyyskysely toteutettiin pandemia-aikana, jolloin pääasiallisena työmuotona oli etätyö. Kyselyssä nousi esiin turvaluokitellun materiaalin käsittely tietojärjestelmissä, etätyöskentely sekä korona-ajasta johtunut yhteisöllisyyden vähentyminen. Ministeriöläiset toivoivat tietoturvallisuuden teknisiä parannuksia, jotta esimerkiksi turvaluokiteltuja asioita voisi käsitellä paremmin ja laajemmin sähköisesti. Yhdessä tekemistä ja kasvokkain tapahtuvia tilaisuuksia toivottiin. Puolustusministeriön henkilöstöstä on korona-aikana työskennellyt 69 % pääosin etätyössä. Puolestaan noin 15 % henkilöstöstä on työskennellyt pääosin läsnätyössä korona-aikana.

Kokonaiskuva ministeriön työskentelyilmapiiristä on edelleen hyvin positiivinen. Tarkasteltaessa kyselyn tuloksia valtioneuvostoon verrattuna, voidaan todeta puolustusministeriön kokonaistyötyytyväisyyden olevan ministeriöiden tulosten keskiarvoa paremmalla tasolla. Puolustusministeriön kokonaistyötyytyväisyysindeksi vuonna 2021 (4,07) on korkein valtioneuvostossa. Erityisen tyytyväisiä ollaan työn sisältöön ja vaikuttamismahdollisuuksiin sekä työyhteisön toimintakulttuuriin. Palkkaus, erityisesti palkkauksen muutos työsuorituksen muuttuessa, huolimatta tuloksen merkittävästä parannuksesta (+0,07) on kokonaisuus, johon ollaan edelleen tyytymättömimpiä. Palkkaukseen liittyviin asioihin tyytymättömiä on noin 20 % henkilöstöstä.

Taulukko 24. Työtyytyväisyysindeksit

	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos 2020–2021
Työtyytyväisyysindeksi	3,89	4,06	4,07	+0,01
- naiset	3,64	3,84	3,96	+0,12
- miehet	4,08	4,25	4,17	-0,08

Ministeriössä työtyytyväisyys on perinteisesti ollut keskimäärin hieman muuta valtioneuvostoa ja koko valtionhallintoa korkeammalla tasolla. Tänä vuonna ero kokonaistyötyytyväisyydessä muuhun valtioneuvostoon on 0,37 yksikköä ja koko valtion tulokseen 0,42 yksikköä. (PLM 4,07, valtioneuvosto yhteensä 3,70, valtio yhteensä 3,65).

Kyselyssä oli tänä vuonna yhteensä kolme uutta kysymystä liittyen väkivallan uhkaan, vihapuheeseen sekä työskentelyyn korona-aikana. Kysymykseen ”Oletko joutunut väkivallan tai sen uhan kohteeksi työpaikallasi?” vastasi lähes kaikki ei koskaan. Vain yksi henkilö vastasi harvemmin. Kysymykseen ”Oletko joutunut työsi vuoksi häirinnän tai vihapuheiden kohteeksi?” vastasi useimmat ei koskaan. Tähän kysymykseen vastasi neljä henkilöä harvemmin ja yksi henkilö viikoittain. Kysymykseen koskien korona-ajan työskentelyä vastaukset jakautuivat niin, että 90 vastaajaa kertoi työskennelleensä pääosin etätyössä. Yhteensä 19 vastaajaa kertoi työskennelleensä pääosin läsnätyössä. Yhteensä 21 henkilöä vastasi olleensa yhtä paljon läsnä- ja etätyössä. Työtyytyväisyyskyselyn tuloksista voidaan huomata, että henkilöstö on varsin tyytyväistä työhönsä. Kyselyyn vastanneista vain 1,5 prosenttia oli harkinnut työpaikan vaihtoa tyytymättömyyden vuoksi.

Puolustusministeriössä toteutettiin lääkärikeskuksen (Mehiläinen Oy) kanssa yhteistyössä kolme työhyvinvointiwebinaaria vuonna 2021. Webinaarien aiheina olivat muun muassa etätyön ergonomia, itsensä johtaminen, psyykkinen kuormittuminen sekä palautuminen.

1.5.1 Henkilöstön kehittäminen

Puolustusministeriön strategiaan perustuvat osaamisen kehittämisen painopisteet ovat:

1. Valtionhallinnon suunnittelu-, ohjaus-, johtamis- ja seurantajärjestelmien osaaminen, jossa painopiste on toimintaympäristön muutoksissa ja sen vaikutuksissa suunnitteluun ja ohjaukseen
2. Riskienhallinnan osaaminen: riskien tunnistaminen ja riskeihin varautuminen koko toiminnan osalta sekä riskienhallinnan kytkentä toiminnansuunnitteluun.
3. Tietojohtamisen osaaminen
4. Strategisen- ja operatiivisen viestinnän osaaminen
5. Strateginen johtamisosaaminen

Yllä mainittuihin painopistealuesiin liittyen jatkettiin edellisenä vuonna aloitetun ministeriön kehittämishankkeen mukaisia toimia toiminta- ja työtapojen kehittämiseksi. Työtä jatkettin työryhmissä ja yksiköissä, jossa pohdittiin henkilöstön osaamisen ja ammatillisen kehittymisen ohella myös mitä osaamista tulevaisuudessa puolustusministeriössä tarvitaan. Toukokuussa johdon seminaarissa kehittämishanketta käsiteltiin toiminnan ja toimintatapojen kehittämisen näkökulmasta kansliapäällikön johdolla.

Riskienhallinnan osaamisen kehittämiseen ja koko henkilöstön sitouttamiseen riskienhallintatyöhön ja sen merkityksen ymmärtämiseen panostettiin jatkamalla riskienhallinnan ”roadshow-keskustelukierrosta”. Ministeriön riskienhallinnasta vastaavat kiersivät ministeriön jokaisessa yksikössä perehtyen yksikön riskeihin ja toteuttivat samalla asiaan perehdyttämisen.

Tietojohtamisen osalta puolustusministeriössä järjestettiin koko henkilöstölle kaksi koulutustilaisuutta tekoälystä, jossa käytiin läpi tekoälyn käsitteitä, soveltamista, datan liittyviä kysymyksiä sekä tekoälyyn liittyviä eettisiä haasteita. Työpajatyöskentelyä hyödynnettiin oppimistapana ja työpajan tuotoksena jatkotarkasteluun nousi muun muassa asiaan liittyvän lainsäädännön kartoittaminen.

1.5.2 Henkilöstön määrä ja rakenne sekä henkilöstökulut

Henkilötyövuosia kertyi 143,3 (sisältää harjoittelijat). Henkilötyövuosimäärä kasvoi 4,3 henkilötyövuodella. Henkilöstömäärä oli vuoden lopussa 147, kaikki virkasuhteisia. Naisia oli henkilöstöstä 67 (45,6 %) ja miehiä 80 (54,4 %).

Määräaikaisessa virkasuhteessa oli 37 henkilöä, joiden osuus oli 25,2 % vuoden lopussa ministeriön palveluksessa olevasta henkilöstöstä. Määräaikaisten osuus kasvoi kuudella henkilöllä. Vuoden lopussa oli ministeriössä työskentelevistä ns. aidosti määräaikaisia ilman taustavirkaa 18,4 % (ei sisällä harjoittelijoita).

Henkilötyövuoden hinta (ml. henkilösivukulut) oli 81 600 euroa vuonna 2021. Henkilötyövuoden hinta kasvoi edellisestä vuodesta 1 413 eurolla (1,76 %). Tähän sisältyvät 1,0 prosentin kohdennettu virastoerä 1.5.2021 lukien ja 0,97 prosentin yleiskorotus 1.6.2021 lukien. Kokonaistyövoimakustannukset kasvoivat 5,3 %. Tämä johtui edellä mainittujen korotusten lisäksi muun muassa siitä, että henkilötyövuosikertymä kasvoi lähes viidellä henkilötyövuodella.

Taulukko 25. Henkilöstövoimavaroja kuvaavat tunnusluvut

	Yksikkö	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021
Henkilötyövuodet kokonaiskertymä	**htv**	**135**	**139**	**143**
Henkilöstömäärä vuoden lopussa	**henkilöä**	**132**	**142**	**147**
Henkilötyövuoden hinta	**eur**	**77 206**	**80 187**	**81 600**
Sukupuolijakauma				
• naiset	%	44,7	46,5	45,6
• miehet	%	55,3	53,5	54,4
Vakinaisia henkilöstöstä	**%**	**80,3**	**78,2**	**74,8**
• naiset	%	44,3	48,6	46,4
• miehet	%	55,7	51,4	53,6
Määräaikaisia henkilöstöstä	**%**	**19,7**	**21,8**	**25,2**
• naiset	%	46,2	38,7	43,2

• miehet	%	53,8	61,3	56,8
Kokoaikaiset	**%**	**99,2**	**97,9**	**98,6**
• naiset	%	44,3	46,0	45,5
• miehet	%	55,7	54,0	54,5
Osa-aikaiset	**%**	**0,75**	**2,1**	**1,4**
• naiset	%	100,0	66,7	50,0
• miehet	%	0,0	33,3	50,0
Keski-ikä	**vuotta**	**48,1**	**47,6**	**47,1**
• naiset	vuotta	48,0	46,7	45,5
• miehet	vuotta	48,2	48,4	48,4
Työvoimakustannukset yhteensä 1)	**1 000 €**	**10 431**	**11 101**	**11 691**
Palkkasumma 2)	1 000 €	8 676	9 155	9 659
Henkilösivukulut 2)	1 000 €	1 531	1 677	1 812
Luontoisetuudet	eur/vuosi	5 148	2 700	2 960
Välill. työvoimakust. / tehdyn työajan palkat	%	53,1	54,0	52,4
Tehdyn työajan palkkojen osuus palkkasummasta	%	79,6	78,8	79,4
Työhyvinvointi				
kokonaistyötyytyväisyysindeksi	(1–5)	3,9	4,1	4,07
Sairauspoissaolot	työpv/htv	5,2	3,2	2,3

Sairastapaukset	lkm/htv	1,5	0,8	0,6
Henkilöstöinvestoinnit				
Työtyytyväisyyden edistäminen	€/htv	509	113	104
Työkunnon edistäminen	€/htv	274	136	209
Koulutus ja kehittäminen	€/htv	1 621	1 968	1 181
Työterveyshuolto	€/htv	635	517	648,4

1) Työvoimakustannukset sisältävät tehdyn ja välillisen työajan palkat, sivukulut sekä muut välilliset kustannukset.

2) Palkkasumma ja henkilösivukulut on ilmoitettu maksuperusteisina.

1.5.3 Työhyvinvointi

Työterveyshuollossa jatkettiin vakiintunutta yhteistoimintaa Mehiläisen kanssa kanssa. Ministeriössä aiemmin toimineet viikoittaiset fysioterapeutin johdolla pidetyt niska- ja selkäryhmät olivat koronaviruspandemian vuoksi tauolla vuoden 2021 ajan. Koronapandemian takia lisääntynyt ja jatkossa olettavasti merkittävästi lisääntyvä etätyö tuo työn tekemiseen uudenlaisia haasteita. Mehiläinen toteutti etätyöskentelyn tukemiseksi loppukevään ja alkukesän aikana kolme webinaaria, joiden aiheet olivat ”Ergonomia etätyössä”, ”Itsensä johtaminen – ajankäyttö ja priorisointi” ja ”Psyykkinen kuormittuminen ja palautuminen”.

Mehiläinen toteutti syksyllä kahtena erillisenä päivänä influenssarokotuksen puolustusministeriön tiloissa.

Sairauspoissaolojen määrä (pv/htv) laski edelleen lähes 30 % (0,9 pv/htv) edelliseen vuoteen verrattuna. Myös keskimääräisen sairauspoissaolojakson pituus kutakin sairauspoissaolokertaa kohden lyheni 1,4 päivällä tapausta kohden. Ministeriön sairauspoissaolot (2,3 pv/htv) on edelleen selvästi alle valtionhallinnon keskiarvon (7,3 pv/htv). Sairauspoissaolojen vähenemiseen on oletettavasti osaltaan vaikuttanut se, että lieväoireisina sairauspäivinä on tehty etätöitä. Hengitystieinfektiot aiheuttivat eniten poissaoloja (22,2 % poissaoloista) ja niiden määrä oli jonkin verran edellisvuotta vähäisempi. Toiseksi eniten sairauspoissaoloja aiheuttivat tuki- ja liikuntaelinsairaudet (16,6 % poissaoloista), joiden määrä väheni hieman edelliseen vuoteen ver-

rattuna. Suurin muutos edelliseen vuoteen verrattuna oli tapaturmista johtuvissa poissaoloissa, joiden määrä yli kolminkertaistui. Tapaturmista johtuvia poissaoloja oli 58 vuonna 2021. Pitkien, yli kolmekymmentä päivää jatkuvien sairauspoissaolojen määrä oli noin 20 % sairauspoissaolojen kokonaismäärästä.

Huolimatta sairauspoissaolojen merkittävästä vähenemisestä työterveyshuollon kustannukset henkilötyövuotta kohden kasvoivat noin 25 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Puolustusministeriön henkilöstö käyttää työterveyshuollon palveluita valtioneuvostossa keskimääräistä enemmän. Kohtuullisen suuren työterveyshuollon palveluiden käytön voidaan arvioida osin näkyvän vähäisempinä sairauspoissaoloina. Myös työterveyspalvelujen hintojen nousulla on oletettavasti ollut vaikutusta kustannuksiin. Valtioneuvoston kanslia on vastannut koko valtioneuvoston työterveyshuollon kustannuksista ja kustannukset on jyvitetty ministeriöille ministeriön koon mukaan. Näin ollen kustannusten nousun syyt eivät ole eriteltävissä eri tekijöihin ministeriötasolla.

Taulukko 26. Sairauspoissaolot ja työterveyspalvelut

	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020–2021
Sairauspoissaolot (työpäivää/htv)	5,2	3,2	2,3	-28,1
Sairauspoissaolojen pituus (työpäivää/tapaus)	3,6	4,1	2,7	-34,1
Työterveyspalvelut, netto (euroa/htv)	635,2	517,4	648,4	25,3

1.5.4 Tasa-arvo

Puolustusministeriössä on toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä, jonka jäsenet ovat ministeriön eri osastoilta, erillisyksiköistä ja eri henkilöstöryhmistä. Lisäksi työryhmään kuuluu edustajia Puolustusvoimista. Työryhmän toimikausi on kolmevuotinen. Kertomusvuoden kokoonpanossa se toimi vuosina 2019−2021. Työryhmä käsittelee asioita, jotka liittyvät muun muassa ministeriön toiminnalliseen ja henkilöstöpoliittiseen tasa-arvoon sekä yhdenvertaisuuteen ja hallituksen tasa-arvo-

ohjelmaan. Lisäksi ministeriöllä on voimassa oleva tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman tavoitteena on parantaa sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Puolustusministeriön keskeisiä hankkeita, jotka sisältävät sukupuolinäkökulman, ovat yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja tasa-arvo-osaamisen lisääminen yleisesti koulutuksen avulla. Tasa-arvo huomioidaan myös avainprosesseissa, kuten budjetoinnissa ja säädösvalmistelussa.

Puolustusministeriö osallistui vuonna 2021 yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävän laajapohjaisen parlamentaarisen komitean työhön, jossa huomioitiin tasa-arvonäkökulmat osana yhdenvertaisuustarkastelua. Selvitys valmistui vuoden 2021 lopussa. Lisäksi hallituskauden aikana valmistellaan neljäs kansallinen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelma, jonka puitteissa on kehitetty erilaisia keinoja naisten aseman parantamiseksi konflikteissa ja rauhanneuvotteluissa. Valmistelussa huomioidaan erityisesti nykyisestä toimintaohjelmasta laadittavan loppuarviointiraportin huomiot vaikuttavuudesta toimintaohjelmassa mainittujen tavoitteiden ja 1325-päätöslauselmaperheen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta.

Työtyytyväisyyskyselyn mukaan miesten (4,17) ja naisten (3,96) työtyytyväisyyden välillä on puolustusministeriössä yhä tilastollisesti merkittävä ero (0,21 yksikköä), mikä huomioidaan tasa-arvon parantamisen jatkotoimenpiteissä. Ero on kuitenkin puolittunut edelliseen vuoteen verrattuna (kaventunut 0,21 yksikköä). Naisten työtyytyväisyys kasvoi kyselyn kaikissa pääkohdissa, eniten pääkohdassa työn sisältö- ja vaikuttamismahdollisuudet (+0,22). Kokonaistyötyytyväisyydessä nousua oli 0,12 yksikköä. Naisten työtyytyväisyyden arvo lähestyy erinomaista tasoa (4,0), ollen nyt korkeimmillaan VMBaro-kyselyjen aikana. Miesten työtyytyväisyydessä oli puolestaan pientä laskua kyselyn kaikissa pääkohdissa. Kokonaistyötyytyväisyys on kuitenkin edelleen erinomaisella tasolla, vaikka se laski miesten osalta 0,08 yksikköä.

Kuten edellisenäkin vuonna, naisten antama arvio jokaisessa pääkohdassa on miesten antamaa arviota pienempi. Suurimmillaan ero on pääkohdassa ”Työyhteisön toimintakulttuuri” (ero 0,30 yksikköä) ja pienimmillään pääkohdassa ”Työn sisältö ja vaikuttamismahdollisuudet” (ero 0,08 yksikköä). Naisten ja miesten tyytyväisyyden ero näkyy myös lähes kaikissa alakysymyksissä. Seuraavissa kolmessa alakysymyksessä naisten antama arvio on sama tai hieman parempi kuin miehillä: ”Motivoituminen ja innostuminen työssä”, ”Työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen” ja ”Työskentelytilat ja tuloksellinen työskentely”. Suurimmillaan naisten ja miesten antamien arvioiden ero oli alakysymyksissä ”Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen työyhteisössä” (0,63 yksikköä) ja ”Ihmisten yhdenvertaisuuden toteutuminen työyhteisössäni” (0,53 yksikköä).

Positiivisena asiana voidaan kuitenkin todeta, että kysymyksessä sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta työyhteisössä naisten antama arvio on nyt 3,95. Tulos nousi edellisvuodesta 0,07 yksikköä. Huolimatta edellä kerrotusta miesten ja naisten arviointien eroista, naisten arvio väittämään ”Oma virastoni on hyvä työpaikka” on saanut erinomaisen arvon 4,51. Tulos ylittää edellisvuoden arvon 0,19 yksiköllä. Naisten antama arvio työpaikan hyvyydestä on kehittynyt positiivisesti viime vuosina (2020: 4,32, 2019: 4,11, 2018: 4,14).

Työpaikan vaihtoaikeissa miesten (20 %) ja naisten (20 %) välillä ei ole eroa. Naiset ovat miehiä jonkin verran kiinnostuneempia tehtäväkierrosta (ero 8 %). Miesten arviot (8,51) omasta työhyvinvoinnista ovat naisten arvioita (8,26) parempia. Miesten arvio työhyvinvoinnistaan laski 0,30 yksikköä toissavuoden tasolle.

1.5.5 Kulttuuri- ja liikuntatoimen tuki

Ministeriö tuki henkilöstön omaehtoista kulttuuri- ja liikuntatoimintaa tarjoamalla Smartum-palvelun. Koronatilanteesta johtuen pääosa yhteisistä aktiviteeteista jouduttiin perumaan.

1.5.6 Osaamisen kehittäminen

Osaamisen kehittämistä jatkettiin edellisvuosien tapaan korostamalla esimiehen ja alaisen yhteistyötä ja sitoutumista muun muassa kehityskeskusteluissa sovitulla tavalla. Yleisen virkamiesosaamisen kehittäminen ja ylläpito on noussut esille useassa eri yhteydessä. Virkamiesosaamisen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi kehityskeskusteluihin tuotiin uutena elementtinä vuosittain vaihtuvat virkamiesosaamisen painopisteet. Vuonna 2021 esille nostettiin virkamiesetiikka ja sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Osaamisen kehittämisen työvälineenä, mukaan lukien uuden henkilön perehdyttäminen, käytettiin yhä enemmän laajenevaa eOppivaa, joka on valtion yhteinen, kaikille työntekijöille ja työnantajille tarkoitettu digitaalinen oppimisympäristö. Kehityskeskustelujen yhteydessä henkilöstön edellytettiin tutustuvan eOppivaan.

Koulutuksiin osallistuneiden määrä kasvoi neljällä henkilöllä (3,5 %). Ministeriön henkilöstöstä runsaat 80 prosenttia osallistui johonkin koulutukseen. Koulutuspäiviä oli hieman enemmän (4,8 %) edelliseen vuoteen verrattuna. Koulutuspäivien määrään on kahtena viime vuonna vaikuttanut oleellisesti koulutustapahtumien peruminen pandemian vuoksi. Koulutuksia myös siirrettiin etänä toteutettaviksi. Koulutuspäivien määrä henkilötyövuotta kohti pysyi muuttumattomana, ollen 2,3 päivää henkilötyövuotta kohden. Välittömät koulutuskustannukset olivat suunnilleen edellisten vuosien tasolla.

Koulutuskustannukset kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna 3,8 prosenttia. Koulutuksiin osallistuneista henkilöistä 66 oli miehiä ja 53 naisia. Tämä vastaa naisten ja miesten suhteellista määrää koko henkilöstöstä. Miehillä oli 157 koulutuspäivää ja naisilla 172 koulutuspäivää.

Taulukko 27. Osaamisen kehittämisen tunnusluvut

	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Toteuma 2021	Muutos % 2020-2021
Henkilöstökoulutuspäivät yht.	511	314	329	4,8
Koulutukseen osallistuneet	103	115	119	3,5
Henkilöstökoulutus (pv/htv)	3,9	2,3	2,3	0,0
Koulutuskustannukset (euroa/htv)	488	453	470	3,8

1.6 Tilinpäätösanalyysi

1.6.1 Rahoituksen rakenne

Puolustusministeriöllä oli varainhoitovuonna käytettävissä määrärahoja eri momenteilla yhteensä 31,212 milj. euroa (ml. arvonlisäveromenot).

Momentin 27.01.01 (Puolustusministeriön toimintamenot) määrärahaa oli käytettävissä yhteensä 23,484 milj. euroa. Tästä oli vuoden 2021 toimintamenomäärärahaa 16,515 milj. euroa ja vuoden 2020 siirtomäärärahaa 6,969 milj. euroa. Toimintamenomäärärahasta oli käytettävissä henkilöstön palkkausmenoihin 12,238 milj. euroa ja muihin menoihin 11,246 milj. euroa.

Momentin 27.01.01 perusteluja täydennettiin kolmannessa lisätalousarviossa siten, että määrärahaa saa käyttää myös kansallisten jäsenmaksujen maksamiseen.

Strategisten hankkeiden ohjelmalla oli käytettävissä Laivue 2020 -hankkeen ulkoiseen auditointiin vuoden 2021 talousarviossa momentille 27.10.18 (Puolustusmateriaalihankinnat) myönnettyä määrärahaa 300 000 euroa ja vuodelta 2020 siirtynyttä määrärahaa 83 848 euroa. Monitoimihävittäjähankkeen ulkoiseen auditointiin ja epäsuoraan teolliseen yhteistyöhön oli käytettävissä vuoden 2021 määrärahaa momentilla 27.10.19 (Monitoimihävittäjien hankinta) 1,6 milj. euroa. Vuodelta 2020 siirtynyttä momentin 27.10.19 määrärahaa oli käytettävissä 241 860 euroa.

Vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa myönnettiin momentille 27.10.50 (maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen) 5,052 milj. euroa kiinteää määrärahaa. Neljännessä lisätalousarviossa tätä määrärahaa vähennettiin 344 000 eurolla siitä syystä, että Maanpuolustuskoulutusyhdistys ei kyennyt toteuttamaan suunniteltua koulutustaan täysimääräisesti koronarajoitusten vuoksi. Vähennyksen jälkeen määrärahaa oli käytettävissä valtionavustuksiin yhteensä 4,708 milj. euroa. Momentin perusteluja täydennettiin lisäksi neljännessä lisätalousrviossa siten, että määrärahaa saa käyttää myös sotilaallisen kriisinhallinnan veteraanien kuntoutukseen ja tukitoimiin.

Taulukko 28. Rahoituksen rakenne (pl. alv-menot) (1 000 euroa)

	Käytettävissä 2019	Käytettävissä 2020	Käytettävissä 2021
Puolustusministeriön toimintamenot	19 063	21 224	23 484
Puolustusministeriön hallinnonalan tuottavuusmääräraha	330	145	-
Puolustusmateriaalihankinnat	553	322	384
Monitoimihävittäjien hankinta	-	400	1 842
Suomen EU-puheenjohtajuus	175	9	-
Osaamisen kehittäminen	7	7	-
Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen	2 152	3 652	4 708
YHTEENSÄ	**22 280**	**25 759**	**30 418**

1.6.2 Talousarvion toteutuminen

Momentille 12.27.99 (Puolustusministeriön hallinnonalan muut tulot) kertyi tuloja 20 993 euroa pääosin Foreign Military Sales (FMS) -maksujärjestelyjen mukaisista korkotuotoista.

Momentille 13.03.01 (Osinkotulot, pääomanpalautukset ja osakkeiden myyntitulot) kertyi tuloja 5 076 euroa Aktia Pankki Oyj:n A-osakkeista.

Ministeriöllä oli käytettävissä määrärahoja yhteensä 31,212 milj. euroa (ml. arvonlisäveromenot). Rahoitus muodostui pääosin vuodelle 2021 myönnetystä ja vuodelta 2020 siirtyneestä toimintamenomäärärahasta. Määrärahoja käytettiin yhteensä 23,567 milj. euroa, joka sisältää arvonlisäveromenoja 0,795 milj. euroa.

Ministeriö käytti toimintamenomäärärahaa 16,156 milj. euroa, joka oli 1,901 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Toimintamäärärahan käytön kasvu (+13 %) johtuu pääosin henkilöstökulujen kasvusta ja palvelujen ostojen lisääntymisestä. Muilta osin ministeriön talousarviomenoja lisäsivät monitoimihävittäjien hankintaan liittyvän epäsuoran teollisen yhteistyön menot momentilla 27.10.19 (Monitoimihävittäjien hankinta).

Matkustamisesta aiheutuvat menot pysyivät pääosin covid-19-pandemian vaikutuksesta edellisen vuoden tasolla. Talousarviomenoja lisäsi toisaalta henkilöstömenojen kasvu, joka aiheutui muun muassa perustetuista uusista tehtävistä, kohdennetusta virastoerästä (1,0 %) ja yleiskorotuksesta (0,97 %) sekä muusta normaalista vaihtelusta henkilöstömenoissa.

Puolustusministeriön henkilöstön virkapalkat ja palkkiot on pääosin maksettu talousarviotililtä 27.01.01.1 (Puolustusministeriön henkilöstön palkat). Virkapalkkoja on kirjattu myös vuodelta 2020 siirtyneeseen määrärahaan talousarviotilille 4.20.27.01.01.2 (Muut toimintamenot). Henkilöstön virkapalkkoihin ja palkkioihin sekä ulkopuolisten palkkioihin on käytetty toimintamenomäärärahaa yhteensä 11,452 milj. euroa ja muihin menoihin on käytetty 4,704 milj. euroa. Palkkakirjausten muutokset näkyvät talousarvion toteutumalaskelmassa ja tilinpäätöksen liitteessä yksi.

Toimintamenomäärärahaa siirtyi seuraavalle vuodelle yhteensä 7,328 milj. euroa, joka oli 358 807 euroa enemmän (+5 %) kuin varainhoitovuodelle 2021 siirtynyt erä. Tutkimushankkeista sidottuna siirtyi 1,418 milj. euroa hankkeiden jaksotuksista johtuen. Ulkomaalaisomistuksen kiinteistöjen valvontaa koskevasta hankkeesta siirtyi sidottuna 275 000 euroa, koska valvontaa ja lupamenettelyä varten rakennettavan sähköisen

asiointiympäristön rakentaminen siirtyi seuraavalle vuodelle. Muut sidottuna siirtyvät erät olivat arvoltaan vähäisempiä kuin edellä mainitut hankkeet.

Ministeriön talousarviomenoja lisäsivät monitoimihävittäjien hankintaan liittyvän epäsuoran teollisen yhteistyön menot momentilla 27.10.19 (Monitoimihävittäjien hankinta). Teollisen yhteistyön koordinointia koskeviin palveluihin ja strategisten hankkeiden ulkoiseen auditointiin käytettiin määrärahaa yhteensä 1,908 milj. euroa momenteilla 27.10.19 ja 27.10.18 (Puolustusmateriaalihankinnat). Monitoimihävittäjähankkeen ulkoisella laadunvarmennuksella pyrittiin varmistamaan se, että hankkeen evaluointiraportissa esitetyt johtopäätökset ja HX-hankkeen esitys hankittavaksi kokonaisuudeksi perustuivat todennettuun tietoon ja laadukkaasti toteutettuihin menetelmiin, jotka ovat jäljitettäviä, tasapuolisia ja läpinäkyviä. Laivue 2020 -hankkeen laadunvarmistuksen painopiste siirtyi jo vuonna 2020 tarjousten arvioinnista ja sopimusvalmisteluista toimeenpanovaiheen riskienhallinnan tukemiseen. Määrärahaa siirtyi seuraavalle vuodelle 203 971 euroa momentilta 27.10.19 ja 113 274 euroa momentilta 27.10.18.

Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen osoitettu kiinteä määräraha 4,708 milj. euroa käytettiin kokonaisuudessaan valtionavustuksiin seuraavasti: Maanpuolustuskoulutusyhdistykselle 4,404 milj. euroa, Maanpuolustuksen Tuki ry:lle 128 000 euroa, Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry:lle 120 000 euroa ja Suomen Rauhanturvaajaliitolle ry:lle 56 000 euroa.

Puolustusministeriön kirjanpitoyksiköllä ei ole ollut käytössään valtuuksia.

1.6.3 Tuotto- ja kululaskelma

Puolustusministeriön tuotto- ja kululaskelma osoittaa kulujäämää 23,649 (2020: 17,998) milj. euroa. Kulujäämä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 5,651 milj. euroa, mikä johtui pääosin henkilöstökulujen ja palvelujen ostojen sekä valtionavustusten siirtomenojen kasvusta. Vuonna 2021 ei ollut puolustusmateriaalihankintojen FMS-menettelyn (Foreign Military Sales) mukaisia varojen palautuksia.

Tuotot

Toiminnan tuottoja kertyi yhteensä 184 554 euroa. Tuotot vähenivät edelliseen vuoteen verrattuna yhteensä 677 520 euroa.

Maksullisen toiminnan tuotot olivat 160 090 euroa (2020: 108 620 euroa). Ne kertyivät pääosin maastavientiluvista ja ulkomaalaisomistuksen kiinteistönhankintalupa- ja ennakkotiedusteluista perityistä maksuista. Maksulliset julkisoikeudelliset tuotot kasvoivat +47 %. Ministeriö myönsi lupia EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten ostajien kiinteistökauppoihin ja antoi ennakkotietoa kiinteistökauppojen luvanvaraisuudesta.

Vuokria ja käyttökorvauksia perittiin hieman aikaisempaa vuotta enemmän (+13 %).

Muut toiminnat tuotot olivat 16 751 euroa, ja ne kertyivät yhteishankkeen kustannusten korvauksesta ulkoministeriöltä sekä EU-matkakorvauksista (valtionhallinnon sisäiset yhteistoiminnan korvaukset).

Kulut

Toiminnan kulut olivat yhteensä 18,348 milj. euroa (2020: 15,029 milj. euroa) ja ne kasvoivat 3,319 milj. euroa (+22 %) edelliseen varainhoitovuoteen verrattuna.

Aineisiin tarvikkeisiin ja tavaroihin käytettiin yhteensä 133 971 euroa (+49 %).

Toiminnan kulujen suurin erä oli henkilöstökulut 11,638 milj. euroa (sisältää lomapalkkavelan muutoksen). Kasvua edelliseen vuoteen oli 0,634 milj. euroa (+6 %), joka aiheutui muun muassa uusista tehtävistä, kohdennetusta virastoerästä ja yleiskorotuksesta sekä muusta normaalista vaihtelusta henkilöstömenoissa.

Ministeriön vuokrat laskivat 29 452 euroa (-23 %). Vuokrakulut olivat pääosin muita tilavuokria, koska valtioneuvoston hallintoyksikkö vastaa ministeriön toimitilavuokrakuluista. Seminaareja ja muita tilaisuuksia järjestettiin pääosin virtuaalisesti kuten vuonna 2020.

Palvelujen ostot olivat 5,361 milj. euroa ja ne kasvoivat merkittävästi edelliseen vuoteen verrattuna (+85 %). Palveluiden ostojen suurin kuluerä oli asiantuntija- ja tutkimuspalvelut 2,352 milj. euroa (+96 %), minkä suurin kuluerä oli tutkimushankkeiden maksatukset (1,829 milj. euroa). Luvussa 1.4.1 Suoritteiden määrät ja aikaansaadut julkishyödykkeet kerrotaan tarkemmin Maanpuolustuksen tieteellisen neuvottelukunnan rahoittamien hankkeiden lukumäärät ja toimikauden teemat.

Ostopalveluiden käytön toiseksi suurin kuluerä oli muut palvelut 1,924 milj. euroa. Strategisten hankkeiden epäsuoraan teolliseen yhteistyöhön ja ulkoiseen laadunvarmistukseen käytettiin ulkopuolisia palveluita 1,908 milj. euroa.

Toiminnan muut kulut olivat yhteensä 1,185 milj. euroa ja ne kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna 195 786 euroa (+20 %). Muiden kulujen suurin kuluerä oli jäsenmaksut 0,861 milj. euroa, mistä suurin osa oli jäsenmaksuja ulkomaille 0,847 milj. euroa (+18 %). Jäsenmaksut ulkomaille koskevat räjähtävän materiaalin turvallisuuteen keskittyvän järjestön Munitions Safety Information Analysis Center maksua (MSIAC -maksu) 88 000 euroa (0 %), EU:n satelliittikeskuksen maksuosuutta (SATCEN-maksu) 125 128 euroa (+23 %), Euroopan puolustusviraston European Defency Agency -jäsenmaksua (EDA-jäsenmaksu) 0,634 milj. euroa (+20 %).

Muiden kulujen toiseksi suurin kuluerä oli matkakulut (sis. matkustuspalvelut, kilometrikorvaukset ja päivärahat) ja ne ovat hieman lisääntyneet 21 %, ollen 306 109 euroa. Covid-19-pandemian aiheuttamista matkustusrajoituksista johtuen erityisesti ulkomaille suuntautuneiden virkamatkojen määrä on edelleen vähäinen. Kokouksia on pidetty etäyhteyksien välityksillä ja kansainvälisiä kokouksia on osittain peruttu kokonaan. Matkakuluja ja työaikaa on säästynyt huomattavasti, mutta kokousten yhteydessä käytävien epävirallisten, taustoittavien keskustelujen poisjääminen on vähentänyt muun muassa kansainvälisiä puolustuspoliittisia vaikuttamismahdollisuuksia.

Ministeriö ei tehnyt vuonna 2021 poistoja. Vuonna 2020 poistoja kertyi yhteensä 2 460 euroa. Käyttöomaisuudesta tehdään vuosittain suunnitelman mukaiset tasapoistot.

Rahoitustuotot olivat yhteensä 16 169 euroa (130 559 euroa vuonna 2020), ja ne kertyivät enimmäkseen FMS-menettelyn mukaisista korkotuloista. Edellisen vuoden rahoitustuottoihin verrattuna vähennystä oli 114 390 euroa, mikä johtui lähinnä edellä mainittujen korkotulojen muutoksesta.

Muihin satunnaisiin tuottoihin on kirjattu yksittäinen palautunut palkkiomaksu sekä lahjoituksena saadun taulun arvioitu arvo. Lahjoituksena saatu taulu lahjoitettiin puolustusministeriölle 4.5.2021 (akvarellivedos alkuperäisestä taulusta nimeltä Oodi vapaudelle, tekijänä Johanna Oras).

Siirtotalouden kulut olivat 4,708 milj. euroa ja ne olivat kokonaisuudessaan maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukemiseen myönnettyjä avustuksia.

Ministeriön tuotannontekijöiden hankintamenoista maksama arvonlisävero oli 0,795 milj. euroa.

1.6.4 Tase

Puolustusministeriön taseen loppusumma oli 181 169 euroa, joka oli 34 807 euroa enemmän kuin edellisenä vuonna.

Vastaavaa

Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten arvo pysyi edellisen vuoden tasolla. Aineellisten hyödykkeiden käyttöomaisuuteen on lisätty lahjoitetut taide-esineet.

Vaihto- ja rahoitusomaisuus kasvoi 34 198 eurolla. Muutos johtuu normaaleista tilinpäätösjaksotuksista.

Vastattavaa

Pääoman siirrot olivat nettomääräisesti 22,798 milj. euroa, josta 22,979 milj. euroa oli siirtoja valtion yleisiltä maksuliikemenotilileiltä, 27 847 euroa siirtoja lähetteiden tilileiltä ja 209 695 euroa siirtoja valtion yleisille maksuliiketulotileille.

Ministeriöllä ei ollut muita valtion rahastoja eikä lahjoitettuja varoja varainhoitovuoden lopussa.

Lyhytaikainen vieras pääoma kasvoi 0,886 milj. eurolla 4,232 milj. euroon. Ostovelat olivat yhteensä 1,538 milj. euroa, jossa oli kasvua edelliseen vuoteen verrattuna 0,789 milj. euroa. Kirjanpitoyksiköiden väliset tilitykset ja edelleen tilitettävät erät olivat yhteensä 0,521 milj. euroa. Edelleen tilitettävät erät ovat pääosin vuoden 2021 joulukuun työnantajasuorituksia ja eläkemaksuja.

Siirtovelat kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna 47 266 euroa. Lomapalkkavelka kasvoi edellisestä vuodesta 107 999 euroa. Lomapalkkavelka koostuu varainhoitovuoden päättyessä maksamattomista lomapalkkaveloista, lomarahoista ja pitämättömistä säästövapaista sekä niiden sivukuluista. Lomapalkkavelan määrä sivukuluineen oli vuoden lopussa yhteensä 2,172 milj. euroa.

1.7 Sisäisen valvonnan arviointi- ja vahvistuslausuma

Sisäisen valvonnan arviointi- ja vahvistuslausuma on ministeriön johdon kannanotto sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilasta ja johdon näkemys vuoden 2021 toiminnasta.

Lausuma

Lausumassa on tarkasteltu ja analysoitu sisäisen valvonnan arviointikehikon kysymyksiin perustuen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilaa ja kehittämistarpeita.

Lausumaa annettaessa on käytetty hyväksi:

- sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta saatuja havaintoja ja tuloksia
- keskeisiä toimintaa kuvaavia asiakirjoja tai tilastoja kuten työtyytyväisyystulokset ja työsuojelutarkastuksen raportti
- sisäisen tarkastuksen havaintoja
- laajalla kokoonpanolla (arviointikokoukset) tehtyä laadullista ja numeerista arviointia.

Ministeriön sisäinen valvonta on järjestetty talousarviolain 24 b §:n mukaisesti ja toteutetaan talousarvioasetuksen 69 §:ssä määritellyllä tavalla. Yleiset määräykset sisäisestä valvonnasta on annettu ministeriön taloussäännössä. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeissa (2021) on määritelty niiden tehtävät, vastuut ja menettelyt. Sisäistä valvontaa tukeva sisäinen tarkastus on toteutettu kohdennettuina teematarkastuksina ostopalvelumallin mukaisesti.

Tarkastelu arviointikehikon avulla

Arvioinnissa on käytetty Valtiovarain controller -toiminnon suositusta sisäisen valvonnan arviointikehikoksi. Numeeriset yleisarviot ovat kehikon kysymysten numeeristen arvioiden keskiarvoja. Arviointiasteikko on seuraava, arviointi suoritettiin puolen numeron tarkkuudella:

1: Sisäinen valvonta ei ole asianmukaisesti järjestetty ja/tai sitä ei ole.

2: Sisäinen valvonta ei kaikilta osin ole asianmukaisesti järjestetty tai siihen sisältyy olennaisia puutteita.

3: Sisäinen valvonta on pääosin asianmukaisesti järjestetty, yksittäisiä puutteita havaittu.

4: Sisäinen valvonta on asianmukaisesti järjestetty, toiminnassa ei ole havaittu puutteita.

Kehikossa käytetyt osa-alueet ja periaatteet sekä numeeriset arvioinnit ovat lausuman lopussa. Sisäisen valvonnan tila on pysynyt samalla tasolla edellisvuoteen verrattuna.

Ohjausympäristö

Covid-19-pandemia on jatkuessaan vaikuttanut syvästi koko yhteiskunnan toimintaan. Puolustusministeriö on sopeuttanut toimintaansa pandemian aiheuttamiin rajoituksiin mm. siirtymällä laajaan etätyöhön. Sopeuttaminen on onnistunut hyvin ja ministeriön toiminta on voinut jatkua keskeisiltä osiltaan ilman vakavia häiriöitä.

Riskit hallitusta paluusta työpaikalle on arvioitu ja tilanteisiin on reagoitu nopeasti päivittämällä ohjeistusta pandemiatilanteen mukaisesti. Muutokset ohjeistukseen on tehty yhteistyössä työsuojelun, turvallisuushenkilöstön ja toimintayksiköiden kanssa. Terveysturvallisuuteen vaikuttavien riskien arviointia tehdään säännöllisesti henkilöstöhallinnon, työterveyshuollon ja työsuojelun edustajien kesken ja tarkastellaan työsuojelutoimikunnassa. Tehdystä riskinarvioinnista on uutisoitu Kampuksessa koko henkilöstölle.

Ministeriön toiminnassa on otettu huomioon tietosuoja-asiat ja tietoturvallisuus. Tietoturvallisten yhteyksien järjestelyissä ja toimivuudessa ministeriöiden, edustustojen ja kansainvälisten yhteistyökumppanien kanssa on kehitettävää, mikä edellyttää valtioneuvosto- ja valtionhallintotasoisia toimenpiteitä.

Etätyön edellyttämiä uudentyyppisiä johtamiskäytäntöjä on omaksuttu hyvin. Työhyvinvointiin on kiinnitetty erityistä huomioita. Työterveyshuollon kanssa on tehty tiivistä yhteistyötä asian seuraamisen ja mahdollisesti tarvittavien toimenpiteiden osalta.

Ministeriön työilmapiiri on parantunut usean vuoden ajan ja on asettunut nykyiselle erittäin hyvälle tasolle. Kokonaistyytyväisyysindeksi oli 4,07. Tulos on paras vuonna 2004 alkaneiden kyselyiden jatkumossa. Erityisen tyytyväisiä ollaan työn sisältöön ja

vaikuttamismahdollisuuksiin sekä työyhteisön toimintakulttuuriin, jota voidaan työn sisällön ohella pitää erityisenä vahvuutena ministeriössä. Hyvä työyhteisön toimintakulttuuri luo perustan ministeriön työtyytyväisyydelle.

Tiedon aktiiviseen jakamiseen ja sisäiseen viestintään on kiinnitetty huomiota asioiden laajuuden ja poikkileikkaavan luonteen vuoksi. Ministeriössä on toteutettu toimintatapojen kehittämishanke yhteisen työskentelyn vahvistamiseksi.

Ministeriössä on paljon sisäistä ja ulkoista henkilökiertoa, ja vaihtuvuus on kohtuullisen suuri. Tämä mahdollistaa virkamiesten monipuolisen osaamisen hyödyntämisen eri tehtävissä sekä osaamisen laajentamisen ja kehittämisen, mutta asettaa myös perehdyttämisprosessille vaatimuksia. Ministeriössä toteutettiin 25 julkista hakua, joiden myötä ministeriöön tuli ministeriön ulkopuolelta 15 uutta virkamiestä, mikä on noin runsaat kymmenen prosenttia henkilöstöstä. Ministeriöön myös rekrytoitiin kymmenen uutta henkilöä lyhytaikaisiin määräaikaisiin virkasuhteisiin. Lisäksi vajaat viisi prosenttia ministeriön henkilöstöstä on vaihtanut ministeriön sisällä tehtäviä vähintään määräaikaisesti. Kuluvana vuonna valmisteltiin menettelytavat henkilöstön mahdollisuudelle ilmaista halukkuutensa hakeutua henkilökiertoon Puolustusvoimien siviilitehtäviin. Työmäärän kasvuun ja osaamisen varmistamiseen reagoitiin kasvattamalla ministeriön henkilöstön määrää. Ministeriön henkilötyövuosikertymä kasvoi viidellä henkilötyövuodella. Vuoden aikana ministeriössä työskenteli 13 korkeakoulu- tai ammattikorkeakouluharjoittelijaa.

Ministeriön ja virkamiesten toiminta perustuu lakeihin ja säädöksiin. Toimintatavat ja ohjeistukset ovat pääosin ajan tasalla, muun muassa etätyöohje ja työaikaohje on päivitetty. Virkamiesten toimintaa sääntelevät velvoittavia määräyksiä on lukuisissa eri lähteissä ja on vaikea varmistaa kunkin virkamiehen ja toimintayksikön sisäistävän ne osaksi päivittäistä työtä. Virheiden ja väärinkäytösten käsittelyä koskevat ohjeistukset ovat osin hajallaan eri ohjeissa ja määräyksissä. Ohjeistuksen selkeyttäminen tukisi niiden yhdenmukaista käsittelyä. Keskeistä on, että ministeriön johto ja esimiehet ovat puuttuneet havaittuihin epäkohtiin.

Työjärjestykseen ei varainhoitovuonna ole tehty muutoksia. Tiedonhallintalain täytäntöönpano ministeriössä on jatkunut täydentämällä tiedonhallintamallia sekä tiedonhallintamallin ylläpidon työkalun hankinnalla. Asiakirjajulkisuuskuvaus on päivitetty.

Valtionhallinnon toimitilaratkaisujen haasteet ovat tarkastelujaksolla olleet pienempiä kuin aikaisemmin johtuen laajasta etätyöstä.

Uusien järjestelmien (VAHVA, Kampus) käyttöönotto on vaikuttanut työntekemisen muotoihin ja työkulttuuriin. VAHVA-järjestelmä on osittain kehittänyt tiedonkulkua sekä

ministeriöiden välillä että sisäisesti. Järjestelmän käyttäjäystävällisyys ja tekniset ongelmat, erityisesti salatun tiedon käsittelemiseen liittyen, koetaan kuitenkin laajalti haasteellisena.

Riskien arviointi

Ulkoisen toimintaympäristön muutoksia on arvioitu ministeriössä systemaattisesti osana toimintaympäristön ennakointia ja analyysiä. Syyskuussa 2021 julkaistussa valtioneuvoston puolustusselonteossa on tarkasteltu Suomen toimintaympäristöä puolustuspolitiikan ja sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta ja annettu puolustuspoliittiset linjaukset puolustuskyvyn kehittämiselle keskipitkällä aikavälillä. Pitkällä aikavälillä kansainvälisen ja kansallisen toimintaympäristön kehitystä arvioidaan ministeriön strategisessa suunnittelussa. Seuraavan strategisen suunnittelun kierroksen (2022–2023) toteuttamissuunnitelma on valmisteltu. Lisäksi on arvioitu koronaviruspandemian keskipitkän aikavälin vaikutusta Suomen puolustukseen.

Pandemiakriisi on muokannut Suomen puolustuksen toimintaympäristöä. Keskeiset muutostekijät liittyvät kansainvälisen järjestelmän kehitykseen, talouden näkymiin sekä yhteiskuntien kriisinsietokykyyn. Kriisillä on ollut suoria ja välillisiä vaikutuksia Suomen puolustuskyvyn ylläpitoon ja kehittämiseen useilla osa-alueilla mukaan lukien viranomaisyhteistyö, lainsäädäntö, materiaalihankkeet, sotilaallinen huoltovarmuus ja kansainvälinen puolustusyhteistyö. Toimintaympäristössä ovat korostuneet muun muassa ennakointi, tiedonvaihto ja eri hallinnonalojen valmius toimia nopeasti kehittyvissä tilanteissa sekä kansallisesti että yhteistyössä kansainvälisten kumppaneiden kanssa.

Ministeriön toiminnan ja talouden suunnittelussa ja seurannassa noudatetaan valtionhallinnon ohjeistusta. Varainhoitovuonna on keskitytty hallitusohjelman toimeenpanoon ja osallistuttu hallituksen puolivälitarkasteluun keväällä 2021. Tulosohjauksen kokonaisuudessa on otettu huomioon puolustusselonteon valmistuminen ja sen toimeenpanon aloittaminen. Hallinnonalan tulostavoitteiden saavuttamista seurataan ministeriössä suoritettavana itsearviointina hallituksen vuosikertomukseen. Tulosohjatulle virastolle asetetaan vuosittaisissa tulossopimuksissa laadullisia ja määrällisiä tavoitteita, joita Puolustusvoimien osalta on tarkennettu erillisellä perusteasiakirjalla. Ministeriön tulos- ja kehityskeskusteluita on arvioitu sisäisessä tarkastuksessa (KPMG), jossa selvitettiin tulos- ja kehityskeskusteluiden prosessia, sisältöä ja käytäntöjä osana tulosjohtamisen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta.

Kokonaisvaltaista riskienhallintaa on jatkettu päivitetyn riskihallintaohjeen mukaan riskienhallintaohjelmistoa hyödyntäen. Ministeriön riskienhallintatyöryhmä on kokoontunut viisi kertaa. Riskienhallinnan tilasta on raportoitu säännöllisesti kansliapäällikön johtoryhmälle.

Painopisteenä on kehittää riskienhallintaa tukemaan ylimmän johdon tietotarpeita, laajentaa näkemystä riskienhallinnasta ja tukea toimintayksikköjä riskien tunnistamisessa. Ministeriössä on toteutettu riskienhallinnan väliarviointi, jonka perusteella osastot ja yksiköt luovat oman toimintamallin. Riskienhallintatyöskentelyä on kehitetty ja ymmärrystä riskienhallinnan merkityksestä lisätty. Riskienhallinnan menettelyt on vakiinnutettu ja riskienhallintajärjestelmän käyttöä laajennettu yksiköissä. Ohjeet sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta on päivitetty. Intranet-sivustolle on koottu ajantasaista ohjeistusta.

Kehittämistä vaativat ministeriön poikkileikkaavien ja yhteisten riskien hallinta, riskien yhteismitallistaminen ja eri tasoisten riskien käsittely. On varmistettava, että riskienhallinta sidotaan keskeisimpiin tavoitteisiin ja sitä kautta toiminnan vaikuttavuuteen ja tuloksellisuuden arviointiin. Hallintatoimenpiteiden toteutusta ja niiden vaikutuksia jäännösriskeihin on seurattava aktiivisesti. Jatkotyössä huomioidaan valtioneuvostotasoisen riskienhallintatyön kehitys ja sen vaikutus ministeriön riskienhallintaan.

Valvontatoimenpiteet

Valvontatoimenpiteet ja kontrollit ovat sisäänrakennettuina päivittäisessä esimiestyössä ja prosesseissa sekä toteutuvat virkavastuulla. Kasvaviksi haasteiksi on tunnistettu asiakokonaisuuksien runsaat ja osin häilyvät rajapinnat muun valtionhallinnon ja alaisen hallinnon kanssa. Strategisten hankkeiden merkittävyys on suuri ja hankkeiden seuranta-, valvonta- ja raportointijärjestelmiin on kiinnitetty erityistä huomioita. Tätä toteutetaan sisäisin järjestelyin, ulkoisen laadunvarmistuksen tuella ja Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuksella.

Ministeriössä ei ole havaittu vuonna 2021 valtion tai sen vastuulla oleviin varoihin ja toimintaan liittyviä epäiltyjä väärinkäytöksiä tai rikoksia. Vuonna 2019 todettuun Maanpuolustuskoulutusyhdistystä koskevaan toiminnan ja talouden väärinkäytösepäilyyn on toteutettu laillisuusvalvontatarkastuksen havaintoihin perustuen jatkotarkastuksia. Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen laillisuusvalvontatarkastuksen ja valtionavustuslain mukaisen tarkastuksen perusteella on päätetty valtionavustuksen osittaisesta takaisinperinnästä.

Hyvän hallinnon toteuttamisen osalta on henkilöstölle viestitty riskienhallinnasta ja tuotu esiin riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan liittymäpintoja. Lisäksi on kiinnitetty

huomiota virkamiesten esteellisyyteen sekä luottamus- ja sivutoimien hoitamisen etiikkaan virkamiesnäkökulmasta.

Vuoden aikana on jatkettu sähköisen tilaus- ja laskujenkäsittelyjärjestelmän (Handi) käyttöönottoa, jonka pääteemana säilyi laskutuksen automaatiotason nostaminen. Taloushallinnossa kontrollien arvioidaan toimivan hyvin. Ministeriöllä ei ole käytössä vaarallisia työyhdistelmiä.

Tiedonhallintalain täytäntöönpanon yhteydessä on jatkettu tiedonhallinnan vastuiden tarkentamista. Käyttöoikeuksien myöntämiseen ja hallintaan on otettu käyttöön valtioneuvoston yhteinen Avain-järjestelmän. Tietoturvallisuuden hallintamallin kehittämistä jatkettiin.

Tieto ja viestintä

Hallinnonalan tietokonsepti on valmistunut ja sen toimeenpano on käynnistetty. Toimeenpanoon valikoituivat tiedolla johtamiseen, verkostojohtamiseen ja tietotilinpäätökseen liittyvät hankkeet.

Sisäisessä tiedonkulussa hyödynnetään johtoryhmiä, ministeriön päivystysjärjestelmää, osastojen ja yksiköiden kokouksia, henkilöstöinfoja, sähköpostia sekä Kampus-intranettiä. Ministeriön henkilöstön puolivuosittaiset infotilaisuudet ovat parantaneet tiedonkulkua ja mahdollisuuksia avoimeen keskusteluun ja ne on toteutettu etäyhteyksinä pandemia-aikana. Ministeriön kehittämishanke on lisännyt henkilöstön vuorovaikutusta ja ideointia ministeriön toimintatapojen kehittämiseksi. Yhteistyötä ja tiedonkulkua on toivottu lisättävän siiloutumisen estämiseksi. Lisäksi pyritään lisäämään eri toimintayksiköiden välistä vapaamuotoisempaa tiedonvaihtoa esimerkiksi kasvattamalla yhteisiä tilaisuuksia ja kehittämismahdollisuuksia.

Mediaviestintä toimii vakiintuneen käytännön mukaisesti. Vuoden aikana on saatettu laaja verkkosivu-uudistus päätökseen, aloitettu viestintästrategian päivitys puolustusselonteon pohjalta sekä laadittu sosiaalisen median strategia. Viestintää sosiaalisen median kanavissa on kasvatettu entisestään ja eri kanavien seuraajamäärät ovat nousseet. Valtioneuvoston puolustusselonteon sekä parlamentaarisen asevelvollisuuskomitean mietinnön valmistuminen, strategiset hankkeet sekä kansainvälinen puolustusyhteistyö ovat merkinneet poikkeuksellisen aktiivista ulkoisen viestinnän panosta vuoden aikana. Ministeriön sidosryhmäviestintä on eri yksiköiden vastuulla.

Seurantatoimenpiteet

Toiminnan ja talouden seuranta on osa johtamista ja toiminnanohjausta, joka tukee hyvin ministeriön johdon tietotarpeita. Sisäisen tarkastuksen toteuttaminen ostopalvelumallilla ja kohdennettuina teematarkastuksina on tehostanut sisäistä valvontaa. Tarkastussuositusten perusteella tehtävät toimenpiteet kirjataan selkeämmin, mikä edesauttaa niiden järjestelmällisempää toimeenpanoa.

Seurantatoimenpiteitä ovat myös Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastukset, hallinnonalan laillisuusvalvonta ja riskienhallinta.

Taulukko 29. Käytetyn arviointikehikon osa-alueet, periaatteet ja arvioinnit.

Osa-alue	Periaate	Arviointi 2021
Ohjausympäristö	1. Viraston johto edistää esimerkillään ja vaatimuksillaan rehellisyyttä ja valtion arvojen mukaista toimintaa.	3,5
	2. Viraston ylin johto arvioi itsenäisesti ja objektiivisesti alaisensa johdon/linjajohdon onnistumista sisäisen valvonnan pitämisessä toimivana ja vaikuttavana.	3,5
	3. Viraston rakenne on selkeä ja se tukee tuloksekasta toimintaa.	3,5
	4. Virasto osoittaa sitoutumisensa tavoitteisiinsa palkkaamalla päteviä työntekijöitä, kehittämällä heitä ja viraston houkuttelevuutta työnantajana.	3,5
	5. Viraston henkilöstö tuntee vastuunsa sisäisestä valvonnasta ja pystyy osoittamaan huolehtineensa siitä.	3,0
Riskien arviointi	6. Virasto määrittelee tavoitteensa riittävän selkeästi, jotta tavoitteisiin liittyvät riskit voidaan tunnistaa ja arvioida.	3,5
	7. Virasto tunnistaa tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä riskejä kaikilla organisaatiotasoilla ja analysoi niitä, jotta riskien hallintakeinoista voidaan päättää.	3,5
	8. Virasto ottaa huomioon väärinkäytösten mahdollisuuden arvioidessaan tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä riskejä.	2,5

	9. Virasto tunnistaa ja arvioi muutoksia, jotka voivat vaikuttaa olennaisesti sisäiseen valvontaan.	3,5
Valvontatoimenpiteet	10. Virasto kehittää valvontatoimenpiteitä, jotka auttavat hallitsemaan tavoitteiden saavuttamista uhkaavia riskejä ja saattamaan ne hyväksyttävälle tasolle.	3,0
	11. Virasto valitsee ja kehittää yleisiä teknologioihin kohdistuvia valvontatoimenpiteitä, jotka tukevat tavoitteiden saavuttamista.	3,0
	12. Virasto noudattaa hyvän hallinnon periaatteita. Valvontatoimenpiteet tukevat ja varmistavat hyvän hallinnon toteutumisen.	3,5
Tieto ja viestintä	13. Virasto hankkii tai tuottaa ja käyttää olennaista ja laadukasta tietoa tukeakseen ohjaus- ja johtamisjärjestelmän toimivuutta.	4,0
	14. Virasto viestii sisäisesti tietoa, mukaan lukien ohjaus- ja johtamisjärjestelmän tavoitteet ja vastuut, mikä on välttämätöntä sisäisen valvonnan toimivuuden tukemiseksi.	3,5
	15. Virasto viestii ulkoisten sidosryhmien kanssa asioista, jotka vaikuttavat ohjaus- ja johtamisjärjestelmän toimivuuteen.	3,0
Seurantatoimenpiteet	16. Virasto valitsee, kehittää ja tekee jatkuvia ja/tai erillisiä arviointeja varmentaakseen sisäisen valvonnan osa-alueiden olemassaolon ja toimivuuden.	3,5
	17. Virasto arvioi sisäistä valvontaa ajantasaisesti ja viestii siinä ilmenneistä puutteista ja/tai toimimattomuudesta osapuolille, jotka ovat vastuussa korjaavien toimenpiteiden toteuttamisesta sekä tarvittaessa johdolle.	3,0

1.8 Arviointien tulokset

Ministeriössä toteutettiin kaksi sisäistä tarkastusta, jotka KPMG Oy Ab teki ostopalvelumallin mukaisesti. Tulos- ja kehityskeskusteluita koskevassa tarkastuksessa oli tavoitteena arvioida tulos- ja kehityskeskusteluiden prosessia, sisältöä ja käytäntöjä osana tulosjohtamisen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Tarkastuksessa tehtyjen havaintojen perusteella annettiin suosituksia tulossopimuksen toimenpanoasiakirjan laatimisen ohjeistukseen ja kehityskeskusteluohjeeseen ja sen viestintään. Lisäksi suositeltiin järjestämään esimiehille koulutusta kehityskeskusteluista ja suorittamaan tulos- ja kehityskeskusteluiden seurantaa.

Valtionavustusten myöntämistä ja valvontaa koskevassa tarkastuksessa oli tavoitteena varmentaa, että puolustusministeriön menettelyillä voidaan täyttää lain vaatimukset arvioitaessa valtionavustusten myöntämisen kriteereitä sekä huolehtimalla riittävästä valtionavustusten käytön valvonnasta mukaan lukien vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arviointi. Tarkastuksessa tehtyjen havaintojen perusteella annettiin suosituksia, joista keskeisimmät liittyvät hakemusaineiston ohjeistamiseen, myönnetyn valtionavustuksen käytön valvontaan, muiden tukien ja tulojen raportointiin sekä tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin.

1.9 Yhteenveto havaituista väärinkäytöksistä

Puolustusministeriö valtionapuviranomaisena suoritti Maanpuolustuskoulutusyhdistykseen (MPK) kohdistuvan, vapaaehtoista maanpuolustusta koskevan laillisuusvalvontatarkastuksen, joka valmistui vuonna 2019. Yksi erityisistä tarkastuskohteista koski MPK:n valtionavustuksen käyttöä (laillisuustarkastuksen tarkastuskohde 3). Tarkastuksessa havaittiin puutteita MPK:n valtionavustusvarojen käytössä.

Puolustusministeriö jatkoi vuonna 2021 selvityksiä MPK:n valtionavustusvarojen käytöstä ja menojen kohdentamisesta. Jatkoselvityksen loppuraportti valmistui 3.3.2021. Ministeriötä avusti tarkastuksessa KPMG Oy valtionavustuslain 16 §: 3 momentin mukaisena avustajana. Puolustusministeriön lainvalmistelu- ja oikeusyksikön oikeudellinen arviointi asiasta ja selvitys mahdollisista jatkotoimenpiteistä valmistui maaliskuussa 2021. Puolustusministeriö katsoi tämän arvion perusteella aiheelliseksi pyytää asiasta lausunnot Valtiontalouden tarkastusvirastolta, valtiovarainministeriöltä ja valtionapulainsäädäntöön perehtyneeltä asianajotoimistolta.

Puolustusministeriö katsoi myös aiheelliseksi keskeyttää valtionavustusten maksatuksen MPK:lle kesäkuun 2021 ajaksi määräaikaisena turvaamistoimena. Arvioituaan MPK:n vastineen valtionavustusten maksatuksen keskeyttämispäätökseen sekä aiemmat lausunnot, puolustusministeriö totesi, että valtionavustuksen maksatuksen keskeytystä MPK:lle ei ole tarvetta jatkaa. Puolustusministeriö katsoi, että vuotuisia valtionavustuspäätöksiä voidaan tässä tilanteessa käsitellä erillisinä, ja niistä annetaan omat selvityksensä raportointivelvoitteen mukaisesti. Valtionavustuksen maksatus jatkui valtionavustuspäätöksen maksuaikataulun mukaisesti 7.6.2021 alkaen. Pidätetty valtionavustus maksettiin MPK:lle takautuvasti.

Edellä mainittujen lausuntojen ja ministeriön selvitysten tukemana puolustusministeriö päätti laajentaa MPK:n valtionavustuksen käytön tarkastusta vuosiin 2011–2021. Tehtävänä oli selvittää suorien ja epäsuorien kulujen ja kustannusten hyväksyttävyys tositekohtaisesti kirjanpitoa läpikäymällä. Toteutetun tarkastuksen tavoitteena oli saada

olosuhteisiin nähden paras mahdollinen selvyys MPK:n kirjanpidon puutteiden olennaisuusasteesta. Puolustusministeriön tarkastus MPK:n valtionavustusvarojen käytöstä vuosina 2011-2021 valmistui joulukuussa 2021.

Ministeriö ei ole valtionapuviranomaisena tehnyt tutkintapyyntöjä esitutkintaviranomaisille vuonna 2021.

Ministeriössä ei ole havaittu muita valtion tai sen vastuulla oleviin varoihin liittyviä epäiltyjä väärinkäytöksiä tai rikoksia.

1.9.1 Virheitä ja väärinkäytöksiä koskevat yhteenvetotiedot

Puolustusministeriö arvioi suoritettujen tarkastusten ja muiden selvitysten perusteella, että MPK:n taloushallinnon, kirjanpidon ja raportoinnin menettelytavat eivät olleet tarkasteluvuosina 2011-2021 valtionavustuspäätösten tarkoittamalla ja edellyttämällä tasolla.

1.9.2 Takaisinperintää koskevat yhteenvetotiedot

Puolustusministeriön toteuttamassa MPK:n tositetason tarkastuksessa todennettiin virheellisesti kohdennettuja tositteita yhteisarvoltaan 43 773 euroa. Virheellisyydet kohdistuivat perinnän, rahoituksen, oikeudenkäynnin ja viestinnän kuluihin. Tähän perustuen puolustusministeriö valtionapuviranomaisena teki osittaisen takaisinperintäpäätöksen Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä, yhteisarvoltaan 49 109 euroa (sis. korko).

2 Talousarvion toteutumalaskelma

Osaston, momentin ja tilijaottelun numero ja nimi		Tilinpäätös 2020	Talousarvio 2021 (TA + LTA:t)	Tilinpäätös 2021	Vertailu Tilinpäätös - Talousarvio	Toteutuma %
12. Sekalaiset tulot		**887 083,61**	**20 993**	**20 993,32**	**0,00**	**100**
12.27.99.	Puolustusministeriön hallinnonalan muut tulot	877 254,62	20 993	20 993,32	0,00	100
12.39.04.	Siirrettyjen määrärahojen peruutukset	9 828,99				
13. Korkotulot, osakkeiden myyntitulot ja voiton tuloutukset			**5 076**	**5 075,52**	**0,00**	**100**
13.03.01.	Osinkotulot, pääomanpalautukset ja osakkeiden myyntitulot		5 076	5 075,52	0,00	100
Tuloarviotilit yhteensä		**887 083,61**	**26 069**	**26 068,84**	**0,00**	**100**

Pääluokan, momentin ja tilijaottelun numero, nimi ja määrärahalaji		Tilinpäätös 2020	Talousarvio 2021 (TA + LTA:t)	Talousarvion 2021 määrärahojen käyttö vuonna 2021	Talousarvion 2021 määrärahojen siirto seuraavalle vuodelle	Tilinpäätös 2021	Vertailu Talousarvio – Tilinpäätös	Siirtomäärärahoja koskevat täydentävät tiedot: Edellisiltä vuosilta siirtyneet	Käytettävissä vuonna 2021	Käyttö vuonna 2021 (pl. peruutukset)	Siirretty seuraavalle vuodelle
27. Puolustusministeriön hallinnonala		**21 284 429,09**	**23 917 633**	**16 272 659,98**	**7 644 973,29**	**23 917 633,27**	**0,00**	**7 294 629,23**	**25 709 629,23**	**18 064 655,94**	**7 644 973,29**
27.01.01.	Puolustusministeriön toimintamenot (nettob) (siirtomääräraha 2 v)	16 821 000,00	16 515 000	9 187 271,14	7 327 728,86	16 515 000,00	0,00	6 968 921,67	23 483 921,67	16 156 192,81	7 327 728,86
	27.01.01.1. Puolustusministeriön henkilöstön palkat (KPY)	11 349 000,00	11 693 000	9 074 340,41	2 618 659,59	11 693 000,00	0,00	545 292,67	12 238 292,67	9 619 633,08	2 618 659,59
	27.01.01.2. Muut toimintamenot (KPY)	5 472 000,00	4 822 000	112 930,73	4 709 069,27	4 822 000,00	0,00	6 423 629,00	11 245 629,00	6 536 559,73	4 709 069,27
27.01.29.	Puolustusministeriön hallinnonalan arvonlisäveromenot (arviomääräraha)	311 429,09	794 633	794 633,27		794 633,27	0,00				
27.10.18.	Puolustusmateriaalihankinnat (siirtomääräraha 5 v)	100 000,00	300 000	186 726,13	113 273,87	300 000,00	0,00	83 848,00	383 848,00	270 574,13	113 273,87
	27.10.18.2. Muut puolustusmateriaalihankinnat (EK) (enintään)	100 000,00	300 000	186 726,13	113 273,87	300 000,00	0,00	83 848,00	383 848,00	270 574,13	113 273,87
27.10.19.	Monitoimihävittäjien hankinta (nettob) (siirtomääräraha 5 v)	400 000,00	1 600 000	1 396 029,44	203 970,56	1 600 000,00	0,00	241 859,56	1 841 859,56	1 637 889,00	203 970,56
	27.10.19.2. Monihävittäjien hankinnan muu rahoitus (EK) (enintään)	400 000,00	1 600 000	1 396 029,44	203 970,56	1 600 000,00	0,00	241 859,56	1 841 859,56	1 637 889,00	203 970,56
27.10.50.	Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen (kiinteä määräraha)	3 652 000,00	4 708 000	4 708 000,00		4 708 000,00	0,00				
28. Valtiovarainministeriön hallinnonala		**6 798,00**						**0,00**	**0,00**	**0,00**	**0,00**
28.60.12.	Osaamisen kehittäminen (arviomääräraha)	6 798,00									
Määrärahatilit yhteensä		**21 291 227,09**	**23 917 633**	**16 272 659,98**	**7 644 973,29**	**23 917 633,27**	**0,00**	**7 294 629,23**	**25 709 629,23**	**18 064 655,94**	**7 644 973,29**

3 Tuotto- kululaskelma

	1.1.2021 - 31.12.2021		1.1.2020 - 31.12.2020	
TOIMINNAN TUOTOT				
Maksullisen toiminnan tuotot	160 090,00		108 620,00	
Vuokrat ja käyttökorvaukset	7 713,50		6 806,00	
Muut toiminnan tuotot	16 750,62	184 554,12	746 648,27	862 074,27
TOIMINNAN KULUT				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat				
Ostot tilikauden aikana	133 971,14		90 304,65	
Henkilöstökulut	11 638 322,30		11 004 330,30	
Vuokrat	29 452,00		38 064,75	
Palvelujen ostot	5 360 611,53		2 903 886,65	
Muut kulut	1 185 363,98		989 578,48	
Poistot	0,00	-18 347 720,95	2 460,00	-15 028 624,83
JÄÄMÄ I		-18 163 166,83		-14 166 550,56
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT				
Rahoitustuotot	16 188,57		130 598,35	
Rahoituskulut	-19,52	16 169,05	-39,32	130 559,03
SATUNNAISET TUOTOT JA KULUT				
Satunnaiset tuotot	1 111,77	1 111,77	1 400,00	1 400,00
JÄÄMÄ II		-18 145 886,01		-14 034 591,53
SIIRTOTALOUDEN TUOTOT JA KULUT				
Kulut				
Siirtotalouden kulut voittoa tavoittelemattomille	4 708 000,00	-4 708 000,00	3 652 000,00	-3 652 000,00
JÄÄMÄ III		-22 853 886,01		-17 686 591,53
TUOTOT VEROISTA JA PAKOLLISISTA MAKSUISTA				
Perityt arvonlisäverot	0,00		0,00	
Suoritetut arvonlisäverot	794 633,27	-794 633,27	311 429,09	-311 429,09
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ		-23 648 519,28		-17 998 020,62

4 Tase

	31.12.2021		31.12.2020	
VASTAAVAA				
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET				
AINEELLISET HYÖDYKKEET				
Muut aineelliset hyödykkeet	43 676,14	43 676,14	42 976,14	42 976,14
KÄYTTÖOMAISUUSARVOPAPERIT JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET				
Käyttöomaisuusarvopaperit	39 652,50	39 652,50	39 652,50	39 652,50
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET YHTEENSÄ		83 328,64		82 628,64
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS				
LYHYTAIKAISET SAAMISET				
Myyntisaamiset	26 935,00		8 455,00	
Siirtosaamiset	23 532,08		19 949,24	
Muut lyhytaikaiset saamiset	10 835,63		45,28	
Ennakkomaksut	36 927,40	98 230,11	35 582,36	64 031,88
RAHAT, PANKKISAAMISET JA MUUT RAHOITUSVARAT				
Kirjanpitoyksikön menotilit	-389,39	-389,39	-298,30	-298,30
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS YHTEENSÄ		97 840,72		63 733,58
VASTAAVAA YHTEENSÄ		181 169,36		146 362,22

	31.12.2021		31.12.2020	
VASTATTAVAA				
OMA PÄÄOMA				
VALTION PÄÄOMA				
Valtion pääoma 1.1.1998	1 816 746 539,78		1 816 746 539,78	
Edellisten tilikausien pääoman muutos	-1 819 946 253,62		-1 819 457 378,20	
Pääoman siirrot	22 797 630,38		17 509 145,20	
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	-23 648 519,28	-4 050 602,74	-17 998 020,62	-3 199 713,84
VIERAS PÄÄOMA				
LYHYTAIKAINEN VIERAS PÄÄOMA				
Ostovelat	1 537 512,53		749 402,14	
Kirjanpitoyksiköiden väliset tilitykset	288 657,60		259 965,49	
Edelleen tilitettävät erät	231 953,15		210 325,97	
Siirtovelat	2 173 648,82	4 231 772,10	2 126 382,46	3 346 076,06
VIERAS PÄÄOMA YHTEENSÄ		4 231 772,10		3 346 076,06
VASTATTAVAA YHTEENSÄ		181 169,36		146 362,22

5 Liitetiedot

Liite 1 Selvitys tilinpäätöksen laatimisperusteista ja vertailtavuudesta

1. Budjettia koskevat muutokset ja muutosten vaikutukset talousarvion toteutumalaskelmaan, tuotto- ja kululaskelmaan ja taseeseen sekä niiden vertailtavuuteen.

   Maanpuolustuskoulutusyhdistys ei pystynyt covid-19-pandemiasta johtuvien rajoituksien vuoksi toteuttamaan toimintaansa täysimääräisesti ja avustusta vähennettiin 0,4 milj. eurolla. Momentilta 27.10.50 (Maanpuolustusjärjestöjen toiminnan tukeminen) vähennettiin yhteensä 0,344 milj. euroa, joka siirrettiin momentille 27.10.01 (Puolustusvoimien toimintamenot) käytettäväksi muun muassa asevelvollisten koulutuksen ja ylläpidon menoihin. Uutena valtionavunsaajana Suomen Rauhanturvaajaliitto ry:lle myönnettiin 0,056 milj. euroa sotilaallisen kriisinhallinnan veteraanien kuntoutuksesta ja tukitoimista aiheutuviin menoihin.

   Puolustusministeriön henkilöstön virkapalkat ja palkkiot on budjetoitu talousarviotilille 27.01.01.1 (Puolustusministeriön henkilöstön palkat). Maksettuja virkapalkkoja on kirjattu myös talousarviotilille 27.01.01.2 (Muut toimintamenot). Palkkakirjausten muutokset näkyvät talousarvion toteutumalaskelmassa.

   Momentti 27.10.19 (Monitoimihävittäjien hankinta) on nettobudjetoitu vuodesta 2021 alkaen.

2. Valuuttakurssi, jota on käytetty muutettaessa ulkomaanrahan määräiset saamiset ja velat sekä muut sitoumukset suomen rahaksi.

   Valuutta USD, kurssi 1,1326 / 31.12.2021

3. Tilinpäätöstä laadittaessa noudatetut arvostus- ja jaksotusperiaatteet ja -menetelmät sekä niissä tapahtuneiden muutosten vaikutukset tilikauden tuotto- ja kulujäämien sekä taseessa ilmoitettavien erien muodostumiseen.

   Puolustusministeriön tilinpäätös on laadittu noudattaen talousarviolakia ja -asetusta sekä valtiovarainministeriön ja Valtiokonttorin määräyksiä ja ohjeita.

4. Aikaisempiin vuosiin kohdistuvat tuotot ja kulut, talousarviotulot ja -menot sekä virheiden korjaukset, jos ne eivät ole merkitykseltään vähäisiä.

   Puolustusministeriöllä ei ole ilmoitettavia tietoja.

5. Selvitys edellistä vuotta koskevista tiedoista, jos ne eivät ole vertailukelpoisia tilinpäätösvuoden tietojen kanssa.

   Vuoden 2021 tilinpäätöksessä on kirjattu FMS-menettelyn mukaisista maksujärjestelyistä johtuvia korkotuloja 11 057 euroa. Vuonna 2020 korkotuloja kirjattiin 130 403 euroa ja maksujärjestelyistä johtuvia ylijääneiden varojen palautuksia 739 850 euroa.

6. Selvitys tilinpäätösvuoden jälkeisistä olennaisista tapahtumista siltä osin kuin niitä ei ilmoiteta toimintakertomuksessa.

   Puolustusministeriöllä ei ole ilmoitettavia tietoja.

Liite 2 Nettoutetut tulot ja menot

Momentin numero ja nimi		Tilinpäätös 2020	Talousarvio 2021 (TA + LTA:t)	Talousarvion 2021 määrärahojen käyttö vuonna 2021	Talousarvion 2021 määrärahojen siirto seuraavalle vuodelle	Tilinpäätös 2021	Vertailu Talousarvio - Tilinpäätös	Siirtomäärärahoja koskevat täydentävät tiedot: Edellisiltä vuosilta siirtyneet	Käytettävissä vuonna 2021	Käyttö vuonna 2021 (pl. peruutukset)	Siirretty seuraavalle vuodelle
27.01.01. Puolustusministeriön toimintamenot (nettob) (siirtomääräraha 2 v)	Bruttomenot	16 936 418,00	16 685 000	9 364 111,76		16 691 840,62				16 333 033,43	
	Bruttotulot	115 418,00	170 000	176 840,62		176 840,62				176 840,62	
	Nettomenot	**16 821 000,00**	**16 515 000**	**9 187 271,14**	**7 327 728,86**	**16 515 000,00**	**0,00**	**6 968 921,67**	**23 483 921,67**	**16 156 192,81**	**7 327 728,86**
27.10.19. Monitoimihävittäjien hankinta (nettob) (siirtomääräraha 5 v)	Bruttomenot			1 396 029,44		1 600 000,00				1 396 029,44	
	Bruttotulot										
	Nettomenot		**1 600 000**	**1 396 029,44**	**203 970,56**	**1 600 000,00**	**0,00**		**1 600 000,00**	**1 396 029,44**	**203 970,56**

Liite 3 Arviomäärärahojen ylitykset

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 3.

Liite 4 Peruutetut siirretyt määrärahat

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 4.

Liite 5 Henkilöstökulujen erittely

	2021	2020
Henkilöstökulut	**9 786 726,74**	**9 258 628,12**
Palkat ja palkkiot	9 696 806,14	9 172 490,37
Tulosperusteiset erät	0,00	0,00
Lomapalkkavelan muutos	89 920,60	86 137,75
Henkilösivukulut	**1 851 595,56**	**1 745 702,18**
Eläkekulut	1 606 379,77	1 526 159,97
Muut henkilösivukulut	245 215,79	219 542,21
Yhteensä	**11 638 322,30**	**11 004 330,30**
Johdon palkat ja palkkiot, josta	550 712,11	393 837,28
- tulosperusteiset erät	0,00	0,00
Luontoisedut ja muut taloudelliset etuudet	2 960,00	2 700,00
Johto	960,00	540,00
Muu henkilöstö	2 000,00	2 160,00

Liite 6 Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet ja niiden muutokset

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 6.

Liite 7 Kansallis- ja käyttöomaisuuden sekä muiden pitkävaikutteisten menojen poistot

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 7.

Liite 8 Rahoitustuotot ja -kulut

Rahoitustuotot	2021	2020	Muutos 2021-2020
Korot euromääräisistä saamisista	56,01	195,00	-138,99
Korot valuuttamääräisistä saamisista	11 057,04	130 403,35	-119 346,31
Osingot	5 075,52	0,00	5 075,52
Rahoitustuotot yhteensä	**16 188,57**	**130 598,35**	**-114 409,78**

Rahoituskulut	2021	2020	Muutos 2021-2020
Korot euromääräisistä veloista	19,52	39,32	-19,80
Rahoituskulut yhteensä	**19,52**	**39,32**	**-19,80**
Netto	**16 169,05**	**130 559,03**	**-114 389,98**

Liite 9 Talousarviotaloudesta annetut lainat

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 9.

Liite 10 Arvopaperit ja oman pääoman ehtoiset sijoitukset

Käyttö- ja rahoitusomaisuusarvopaperit

	31.12.2021						31.12.2020	
	Kappalemäärä	Markkina-arvo	Kirjanpitoarvo	Omistus-osuus %	Myyntioikeuksien alaraja %	Saadut osingot	Markkina-arvo	Kirjanpitoarvo
Julkisesti noteeratut osakkeet ja osuudet		**64 924,36**	**39 652,50**			**5 075,52**	**51 759,73**	**39 652,50**
Aktia Bank	5 287	64 924,36	39 652,50			5 075,52	51 759,73	39 652,50
Osakkeet ja osuudet yhteensä		**64 924,36**	**39 652,50**			**5 075,52**		**39 652,50**

Liite 11 Taseen rahoituserät ja velat

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 11.

Liite 12 Valtiontakaukset ja -takuut sekä muut monivuotiset vastuut

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 12.

Liite 13 Taseeseen sisältyvät rahastoidut varat

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 13.

Liite 14 Taseeseen sisältymättömät rahastoidut varat

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 14.

Liite 15 Velan muutokset

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 15.

Liite 16 Velan maturiteettijakauma ja duraatio

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 16.

Liite 17 Oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi tarvittavat muut täydentävät tiedot

Puolustusministeriöllä ei ole esitettävää liitteellä 17.

6 Allekirjoitus

Puolustusministeriön tilinpäätös on hyväksytty Helsingissä 25. helmikuuta 2022.

Puolustusministeri	Antti Kaikkonen
Kansliapäällikkö	Esa Pulkkinen

Tilintarkastajan merkintä

Kirjanpitoyksikön tilintarkastuksesta vastaa valtiontalouden tarkastusvirasto, joka antaa tarkastuksesta tilintarkastuskertomuksen.

www.defmin.fi

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Eteläinen Makasiinikatu 8
PL 31, 00131 HELSINKI
Puhelin: 0295 16001 (vaihde)

ISBN: 978-951-663-415-2 PDF
ISSN: 2489-3951 PDF